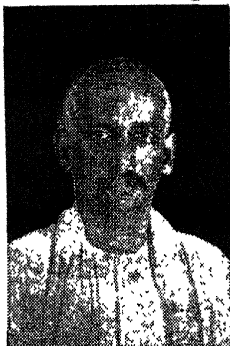
డాక్టర్ పట్టాభి

రచయిత:—

మల్లాది

స్టాకిస్టు:

కొండపల్లి వీరవెంకయ్య అండ్ సన్సు

బుక్సెల్లర్సు అండ్ పబ్లిషర్సు

రాజమండ్రి.

డాక్టర్ పట్టాభి.

(జీవితచరిత్ర.)

రచయిత:

1945.

వెల **0—8—0**

ప్రతులు: 1000

ది. 15—4—1946.

శ్రీశారదాముద్రణాలయము,
భట్నవిల్లి, అమలాపురం తాలూకా,
తూర్పుగోదావరిజిల్లా.
ము. జ. 81.

తొలిపల్కులు.

ఆంధ్రమహాశయులారా!

నేఁడు భారతదేశమం దేదిశకు తల ద్రిప్పినను రాజకీయ వాతావరణము సర్వతోముఖముగ విస్తరిల్లి భారతప్రజానీకమును నిరంతర మాశ్చర్యమగ్నమానసులఁ జేయుచు నీవిశాల భారతసామ్రాజ్యమహావృక్షము నుఱ్ఱూత లూఁగించుచున్నది. ఆతరువరంబు తనశాఖాహస్తంబులను నల్వంకలకు సాచి యందందు నిరూపింపదగు నంగుళీయంబు లను నుపశాఖలచే నొక వంక సంపూర్ణస్వరాజ్యవాంఛాలతను, వేఱొక వంక ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణకాంక్షావేశలతను, మఱొకవంక హిందూ ముస్లిమ్సమ్మేళావశ్యకతాలతను, ఇంకొక వంక జాతీయమహాసౌధమునకు గీటురాయి యనందగు నిర్మాణకార్యక్రమకలాపలతను దనవైపునకు ద్రిప్పుకొనఁజూచుచు నేవంకకును బోలేక గిర గిర ద్రిరుగుచున్నది.

నల్వదికోట్ల భారతీయులలో నేకొందఱో దక్క తక్కిన వారందఱాశాఖోపశాఖలఁ బట్టుకొని యనుసరించుచు నల్లాడుచున్నారు. అందు లెక్కించి, చూచిన నాంధ్రులు రెండు కోట్లకు పైబడి కన్పట్టుచున్నారు. అచ్చటకూడ నొకరి నొకరు కలిసికొనజాలక గన్నిటిసైగలతో ఆకలిమంటలతో కొందరును అధికలాభాలతో, అత్యాశాపూరితహృదయాలతో గొంద

ఋను, కల్పలతాసదృశం బగు నమ్మహాభూజమును రెండింటి
క్రింద దెగనరికినగానిముక్తి లేదను నల్లకల్లోలమున గొందరును
జాతీయసమరాంగణమహాప్రాసాదమునుండి యనంతసుఖంబు
నందుచు నానందసాంద్రవీచికల దేలుచు తాత్కాలికసుఖ
భోగలాలసులై వెలికి రానిష్టపడని తోడిసోదరుల సేవలకు బల
వంతముగ లాగయత్నించుచు గొందరును, ప్రభుత్వసంబంధ
మున స్వరాజ్యతారకమంత్రజపపునశ్చరణదీక్షాతత్పరత నున్న
తోడిసోదరుల విముక్తికై యష్టకష్టముల బడుచు కొందఱును
పలుబాములకు గురియగుచున్నారని యాంధ్రులెఱుంగని విష
యము కాదు.

ఏది యెట్లున్నను కపటప్రజాస్వామికప్రభుత్వనాటకము
నందు ప్రధాన, అప్రధానపాత్రలను స్వార్థపరత్వమున యథో
చితముగ నిర్వహించు దురభిమానపూరితహృదయులైన భార
తీయులే కొందఱు పదవీవ్యామోహతత్పరతను, పాశ్చాత్య
నాగరికతావేశనిబద్ధితమైన బుద్ధిలేశముననూ,ఆ బూటకపునాట
కమున తాటోటులు పల్కుచు, ప్రహసనపు టేకాంకనాటికల
మధ్యమధ్య నాడుచు మానవప్రపంచకమునకే మానహాని
గల్గించుచున్నారు. ధర్మ మధర్మముగను, సత్యమసత్యముగను
నిరూపింపజాలు వికృతమనీషాధురంధరులు స్వార్థపరత్వమున
జగన్నాటకసూత్రధారు డొకడున్నాడని నిరూపణజేయ నస
మర్థులై త్రొక్కిటలాడుచున్నారు. వీరి తొరత్రొక్కిడిచేసత్య
మార్గాన్వేషణమున మానప్రాణముల నైన వెచ్చించు సాహస
ముగల ధీశాలురు పలువెతల బొందుచున్నారు.

అట్టివారిలో నీవిశాలాంధ్రమున వేల్పుకోటికైన నెదురీదజాలు గంభీరహృదయులు, సర్వసంగపరిత్యాగులైన దరిద్రనారాయణులు, త్యాగధనులు, పవిత్రశీలురు, ఉదారహృదయులు మాతృదాస్యవిమోచనాభారధురంధరులు పలువురు గలరు. వారిలో నొకడు బృహస్పతితో డీకొని వాక్కలహము మహాశాంతముగ జరుపగల విద్యాశిరోమణియు, మఱొకడు సప్తసముద్రముల నవలీలదాటగలప్రజ్ఞాచతురుడు, రాష్ట్రపతులనైన తాప్రిష్టములుగ నెంచి ఈసడింపగల మేధావియు, ప్రపంచమందలి జీవకోటినంతను తనరసనామృతముచే నొక్కతాటికీడు ఉపన్యాసవాగ్ఝరీవేగమున నాకర్షింపగల మహావక్తయు నిట్టి తెలుగుసోదరులు ఆంధ్రాకాశమున మిణుకు మిణుకుమను నాశాజ్యోతుల నింపి యాంధ్రమాతను బంగారు పల్లకిపై నెక్కించి యిటు రాయలసీమను అటు చాళుక్యసీమను సర్థనిమేషమున సంగాంగిభావమును పెంపొందించి యాంధ్రౌన్నత్యమును

"బ్రతికి చెడినట్టి ప్రాగ్గౌరవప్రపత్తు
లూరకే పోవు తల్లి! యెవ్వారికైన"

అను చాటూక్తి చలోక్తులతో తెనుంగుసీమను నింపగలట్టి రాజకీయవిజ్ఞానులను విద్యావైశద్యమున ప్రాచ్యప్రతీచీ ఖండముల పేరెన్నికగన్న యాంధ్రమాత బిడ్డలలో నందందు సృష్టికర్తనుగూడ సార్థకజీవితమున తలదన్నిన పవిత్రమూర్తు

లుచు నున్నారు, అందుచే నట్టి మహనీయుల జీవితచరిత్రములను మాతృభాషలో వెలువరించు దలంపున సింహావలోకన మొనర్పగనే యెటనుండియో మాదృష్టిపథమున నొక తెనుగు నాయకుడు కారాగారవాతాయనమునకు పునాదిరాయి. యననగినట్లు కాలముం గడపిన దేశసేవాధురంధరుడు సాక్షాత్కరించినాడు. అతడే కృష్ణామండలమున నేడు దిగంతవిశ్రాంతి నొందిన పట్టాభి. ఇట్టివారిజీవితచరిత్రము నాంధ్రబాలురు కీర్తిపండితులు, ఉపన్యాసకులు, వారు వీరననేల జగమంతయు చేతబట్టి తలలూచి యమందానందసంతోషభారమును పొందుదురను నుదారభావముతో నింతదనుక వెల్లడించిన తెనుగు నాయకుల చరిత్రములకంటె నుత్తమపథమున కేవలము రాజకీయవేత్తలైనవారి చరిత్రములను వ్రాయించి ప్రచురింప సమకట్టి దీని నాఅవజాతిరత్నముగ బ్రచురించితిమి. ఆంధ్రసోదరులింకను మొంగిలిభాషలను విడనాడి సత్వరాంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణయత్నమును సిద్ధింపజేయు ఘంటాపథమును నిర్మించుకొందురుగాక.

ఇట్లు,

ర చ యి త.

ఉపక్రమణిక

'సుతలపూరితంబు లగు
నూతులు నూఱిటికంటె నూనృత
వ్రత! యొక బావి మేలు; మఱి
బావులు నూరిటికంటె నొక్క స
త్క్రతు వది మేలు; తత్క్రతుశ
తంబునకంటె సుతుండు మేలు; త
త్సుతశతకంబు కంటె నొక
సూనృతవాక్యము మేలు; చూడఁగన్'

ఈయమృతోపమానమైన పనగుచ్ఛ మీనాటి కించుమించుగా తొమ్మిదివందలయేండ్ల క్రిందట నొక సరస్వతీపుత్రుఁడు తనయనుభవమనెడు బంగారుశిలాఫలకమున చిత్రించి భరతఖండమందలి భాగ్యసీమలలో నొక్కటియగు తెనుగుసీమ నెన్నుదుట నల్వంకలకు గానవచ్చుపగిది భారతకథావీథిలోని తొలిప్రాంగణమున వ్రేలాడగట్టి తనప్రాంజిటీగరిమ యను మెఱుంగురవ్వ దిద్ది యేనాటికిని మాలిన్యము నొందకుండ, తన యశశ్చంద్రికయను తెఱ నొకమాదిరిగ గప్పి క్రిందికి జారకుండ తనసాహితీప్రాంకమునఁ బోటువెట్టి, యన్యు లెవ్వ రపహరింపకుండ దన కవితాపుత్రికను కాపువెట్టి, యంతతో విరమింపలేక తత్ప్రాంతప్రదేశములందును, పరసరములందునుతన

సహచరుల నిర్వరను పహరా నిలిపి మఱొక్కమా రాచిత్ర
మును బూజు దులిపి, సుస్థిరత నిశ్చయించి భావికాలమునకూడ
నెట్టియవరోధము గలుగకుండ తత్పార్శ్వమున శిలాశాసనము
లను భటులనునిల్పి యమృతధారాప్రశస్తంబగు తనహస్తంబు
నెత్తి తేనె చినుకుల చిలికి గగనవీధి కెగసినాడు. నేటికిని యా
ఫలకము తెనుగుసీమనల్దిక్కులకు గన్పట్టుచు నాంధ్రపుత్రులను
హర్షసాగరవీచికల ముంచుచునే యున్నది.

కాని యా మహనీయుని యాశీర్వాదప్రభావమో,
ఆంధ్రమాత చేసిన పూజాఫలమో, ఆంధ్రుల ప్రాచీనపు టౌ
న్నత్యముం దెలుపు జయపతాకచిహ్నమో, చెప్పలేముగాని
యాంధ్రక్షేత్రమున ప్రతికాలమందును, పుణ్యధనులు, పవిత్ర
జీవనులు, త్యాగమూర్తులు, ఉదారస్వభావులు, ధన్యచరిత్రులు
పరమపతివ్రతాలలామలు, వీరాగ్రేసరులు, భక్తశిఖామణులు,
మహావిద్వాంసులు, నూతనమతకర్తలు, నవీనశకకారులు, నవ
నవోన్మేషప్రతిభావంతులు, కర్మయోగులు, త్యాగధనులు,
పుట్టి తమ జీవితములను ఆంధ్రభాషాసేవకో, ఆంధ్రదేశసేవకో
ధారపోయుచునే యున్నారు.

అందు గొందరు కేవలజగజ్జేగీయమానయశోవిశాలురై
సారస్వతక్షేత్రమున నవీనబీజములను నాటి వాటిని తనరసనా
మృతముచే బ్రోదిచేసి పోషించి కీర్తివల్లికల దశదిశలకు
బ్రాకించి సూక్తిముక్తామణులం బండించి యాంధ్రసోదరుల
కందిచ్చువారు గలరు.

మఱికొందరు కేవల వీరాగ్రగణ్యులై తమ భీమబల ప్రతాపమును విదేశీయులకు కూడ చవిఁ జూపించి ఖండఖండాంతరముల సువర్ణహారతుల నందుకొనిన వారున్నారు. వేఱు కొందరు తమ జీవితములను, ప్రాణములను దేశమాతకే యర్పించి దేశసేవానిమగ్నులై తోడి యాంధ్రుల మన్ననల నొందినవారున్నారు. వారి సందఱను బేర్కొని వారి కార్యకలాపముల నిట వ్రాయుచ్చుట ప్రస్తుతాంశకథనమునకు విరుద్ధమేమో?

నేటి తెనుగుసీమలో విశ్వజగత్తునకు విజ్ఞానఫలదం బని వేదకల్పకము బుట్టిన యాలవాలమని, సంకల్పమాత్రంబుననే సృష్టికిఁ బ్రతిసృష్టి సలిపిన యార్ష సంతతుల ప్రాచీనప్రతిభను నిలబెట్టగల శక్తివంతు లున్నా రని, సత్యమును, అహింసను, రక్షింప దీక్షవహించిన తమపూర్వీకుల ప్రకృతిధర్మలత శుష్కింపలేదని, తెనుగుతల్లి కాండీరవీరులను గన్న వీరమాత యని, శంకరుఁడు, రామానుజుఁడు, మధ్వాచార్యుఁడు మొదలగు మతకర్తల యాశయములు కృంగి, కృశించి జీర్ణములు కాలేదని ఋజువు చేయగల మేధావంతులు,సదాచారసంపన్నులు, త్యాగధనులు, పలువురున్నారు. వారిలో రాజకీయప్రాంగణమున తెనుగుపతాకమును కేల గీలించి నిలిచి యాంధ్రమాతకును, భరతమాతకును జయజయధ్వానంబుల సలుపు ధీరులు కొందఱున్నారు తెనుగుగడ్డ సజీవమై యున్నది. తెనుగుమాగాణి

ఊషరక్షేత్రము కాదు. తెనుగుబిడ్డ తేజస్సంపన్నుడే గాని దీనుడు కాడు. తెనుగురక్త మీనాడు అహింసాపథమున బడి జీరలు వారినది. ఆంధ్రమాత తన యనుంగుబిడ్డలు కూర్చిన తూగు టుయ్యాలలో నూగులాడి వాడవాడలనూరేగి గౌతమీ కృష్ణవేణీతుంగభద్రాదిపావనోదకముల దానమాడి యాంధ్ర విష్ణువర్ధనుని జేజేలందుకొనుచు నుత్సాహవతియై నిజాలయం బున జేరి తన గారాబుబిడ్డల కాంధ్రసుధను పంచిపెట్టి ఆంధ్ర విశ్వతల్పంబున సరియైన సరిహద్దుల గట్టుకొని తన ముద్దుబిడ్డ లతో మురిపెంపులాడుచు యాంధ్రరమణీలలామ సువర్ణహార తుల నందు రోజు రానున్నదని యఖిలావని కెరింగింప నల్వంక లకు దన పుత్రరత్నముల నన్యాపదేశంబున పయనమంపినట్లు సమ్మదగిన వార్తాస్రవంతులు జన్మించినవని చాటు దేవదూత లో యన నాంధ్రలోకమున సర్వతోముఖముగ సంస్తవనీయు లైన యాంధ్రపుత్రు లున్నారు. అందొక్కని జీవితమునే మన మిపుడు పఠింపనున్నాము. అతడు భోగరాజు కాకపోయినను భోగరాజు ఆంధ్రమకుటముతో పట్టాభిషిక్తుడు కాలేదుగాని యతడు పట్టాభి.

జననము.

'దృ్యమణి పద్మాకరము వికచముగఁ జేయు
కుముదహర్షంబు గావించు సమృతసూతి

అర్థితుఁడు గాక జల మిచ్చు నంబుధరుఁడు
సజ్జనులు దారె పరహితాచరణమతులు'

పట్టాభిసీతారామయ్య 1880 ప్రాంతమున నాటికి కృష్ణామండలముగను నేఁడు పశ్చిమగోదావరీమండలముగను వ్యవహరింపబడు ఏలూరుతాలూకాలోని యొక పల్లెటిగ్రామ మగు 'గుండుగొలను' లో జన్మించెను. ఇంటిపేరు భోగరాజు వారు ఆంధ్రనియోగిబ్రాహ్మణులు వీరిపూర్వీకులు గ్రామసేవా తత్పరతే గ్రామకరణములుగ నుండువారు. వీరి జనకులాగ్రామ మునకు కరణము. సామాన్యగృహస్థు. ధనవంతుడు గాడు. ఆనాడు గ్రామకరణమన్న నేటివలె నొక చిన్న వుద్యోగిగ నెంచువారు కారు. అప్పటికరణాలకు గ్రామలెక్కలు రాయ డంమాత్రమేకాదు. వారిలో గొన్నిచోట్ల మహోద్దండులుండు వారు. ఆపలుకుబడి, ఆపరిపాలనాదక్షత, ఆవితరణము, ఔదా ర్యము, ధర్మనిర్వాహణము నేటికరణాలలో పూజ్యము.

ఆకాలములో నొక్కొక్క గ్రామకరణము ధనవంతు డు కాకపోయినా బొత్తిగా నిరుపేదవాడైనా గ్రామంలో వచ్చే తగవులను పరిష్కరించడంలోను గ్రామంలోకి వచ్చిన అన్ని రకాల అతిథ్యభ్యాగతుల నాదరించడంలోను, పండితులుగాని కవులుగాని యెవరేనా సంచారంవస్తే గ్రామంలోవుండే పెద్దల నందర్నీ పోగుచేసి తృణమో, కణమో ముట్టజెప్పి పంపడం లోను ఒకటేమిటి ఆగ్రామానికి అన్నివిధాలా నాయకుడు,

పాలకునినై సమస్తకార్యభారాన్ని సర్దుకొనడంలోను కరణా నిదే ఆధిపత్యం. చాలామంది గ్రామకరణాలు కృతిస్వీకరణం చేసినట్లు తెలియవస్తోంది. పట్టాభితండ్రి ఆగ్రామకరణంహోదాలోనే వుండి గ్రామంలో అందరిచేతా మంచివాడని, శాంతమూర్తని, దాతయనికూడా పేరుదెచ్చుకొన్నాడు. ఇప్పటికీ వారిదాయాదులు కొందఱాగ్రామంలో వున్నారు. వారున్నూ దాతలుగానే పరిగణింపబడుతున్నారు. పట్టాభి అట్టి పేద కుటుంబంలోనే జన్మించాడు. అయితే యతని భావికాలపు ఔన్నత్యం పసితనంలోనే బాటలు వేసుకోవడం మొదలెట్టింది. అదేమి యాచారమో కాని ముచ్చుంద మహాపురుషు డనిపించుకోదగ్గవాడల్లా బహుపేదకుటుంబంలోనే చాలామంది జన్మించటం మనం ఎరుగుదుము. పట్టాభిని కూడా ఆజాబితాలోనే వ్రాద్దాము.

విద్యాభ్యాసము-పరిణామము.

'వరకృప భృత్యులయందు నిజ
వర్గమునం దనుకూలవృత్తి కా
పురుషులయందు శౌర్యమును
బుద్ధులయం దనురక్తి దాల్మి స
ద్గురువులయందు గౌరవము
కోవిదులయందు నయంబు రాజు లం

దరిజనులందు శౌర్యము మృ
గాక్షులయందు ప్రగల్భభావ మీ
వరుస గళాప్రవీణులగు
వారలయందు వసించు లోకముల్

పట్టాభికి 5 వ యేడు రాగానే తండ్రి పాఠశాల కంపడం మొదలెట్టాడు. చురుకైనవాడు, మేధావంతుడు అవడంచేత రెండేండ్లుదాటేసరికి గ్రామవిద్యాలయంలో నతనికి చదువు పూర్తయింది. పైనచదువు చెప్పించాలి. అక్కడికి దగ్గరగా వున్న యేలూరు పంపిస్తే పసిపిల్లవా డొక్కడూ వుండగలడా? అక్కడెన్ని చూచుగోవాలి? పోనీ తనుగూడా కుటుంబంతో అక్కడే మకాం బెడితే? గడిచే ఎత్తులేదు. అందుచేత కుమారుడు చదువుమీద చూపే శ్రద్ధను ఆతనిలోనిగూఢమై యుండే చురుకుదనాన్నీ, చాకచక్యాన్నీ ఆయనచూచి సాహసించి యేలూరు హైస్కూల్లో ప్రవేశపెట్టాడు.

పట్టాభి మంచిమాటకారి. ఒకడిజోలీ సొంటీ అక్కర లేదు. తనచదువేమో తానేమో? అంతే. చాలా పొదుపరి అతనికి రెండే చొక్కాలు, రెండే దోవతులు, రెండే ఖండువాలు ఉండేవి. ఒకజత తీరుబాటు సమయంలో వుతికి ఆరేసుకొని ఒకజత కట్టుకొని బళ్ళోకి పొయ్యేవాడు. ఇప్పటికొందరి విద్యార్థుల్లాగ తమవారుపంపే డబ్బు అల్లరి చిల్లరిగా ఖర్చు

పెట్టేసి ధూమ్రదండాలు, కారాకిళ్ళీలు అలవాటు చేసుకొని పరీక్షల్లో దండయాత్రలు కొట్టే రకంగాడు. ఏటేటా పరీక్షల్లో ప్రతీక్లాసులోనూ ఫస్టుమార్కు తెచ్చుకుంటూ విద్యాధికారుల వల్ల యితరులవల్లా డబ్బును, పుస్తకాలనూ బహుమతులు పొందుతూ తనకు వచ్చిన డబ్బును కూడ బెట్టుకుంటూ 1894లో మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షలో కృతార్థుడైనాడు.

అత డాగర్భశ్రీమంతుడు కాకపోయినా బాల్యమునుండీ తెలివితేటలవల్ల స్వయంపరిశ్రమవలన శ్రద్ధవలన అభివృద్ధిలోనికి వచ్చినాడు. ఇప్పుడు కాలేజీలో చదవాలి. తాను కూడబెట్టుకొన్న డబ్బుతోనూ తండ్రిపంపే స్వల్పధనంతోను ధైర్యాన్నే ఊతగాచేసుకొని బందరునోబుల్ కాలేజీలోప్రవేశించాడు. ఆసమయంలో నోబుల్ కాలేజీలోబ్రహ్మమతాచార్యుడు, పరోపకారపారీణుడూ, మహావక్త ఆయిన బ్రహ్మర్షి సర్. ఆర్ వెంకటరత్నంనాయుడుగారు ప్రధానాచార్యుడు. పట్టాభిలో ప్రతిఫలిస్తూన్న వినయవివేకసంపదను, భావిప్రతిభను ఆయన గురుతించి యభిమానం చూపడం మొదలుపెట్టా డితడిమీద, సదయహృదయుడు, విద్యార్థులను పితృవాత్సల్యంతో లాలించేవాడూ అయిన నాయుడుగారిచే పట్టాభి ఆకర్షింపబడి ఆయనకభిమానపాత్రుడైనాడు. నాయుడుగారు విద్యకీ విజ్ఞానానికీ వినయమునకూ యిచ్చేటంతవిలువను విత్తమున కిచ్చేప్రకృతి కలవాడు కాడనే విషయం తెలుగులో కానికి తేటతెల్లమే. ఆయన

గురుత్వము పట్టాభికి చక్కని విజ్ఞానసంపత్తిని, సమయజ్ఞతను, సరసవాచాలత్వాన్ని ఉదారమతాభిప్రాయాలని సమకూర్చిం ది. అవి కారణంగా పట్టాభి నోబుల్ కాలేజీలో వేతనం చెల్లిం పనక్కర లేకపోయింది. అచట విద్యార్థిబృందాలో జరిగే డిబే టింగులలో తనయసామాన్యమైన బుద్ధికుశలతను, వాక్ప్రౌఢి మను చూపి ప్రతిభావంతుడనే పేరుపొంది 1898లో యఫ్. ఏ. పరీక్షలో మొదటివాడుగా నెగ్గాడు? అట్టివానికి ఏదీ కొఱత రాదుగదా? పట్టాభిప్రజ్ఞకు కాలేజీలో నాయుడుగారి యింటి వద్ద జననీజనకులు మహదానందం పొందట మల్లావుంచి నోబుల్ కాలేజీస్థాపకులు అతనివల్ల తమకాలేజీకి పేరువచ్చినం దుకు ఎంతో కులికినారు. అయితే ఆకాలేజీలో ఉండగానే అయాచితంగా అసంకల్పంగా అప్రయత్నంగా ఆమేధాంశాలికి శింగరాజు సుబ్బారావు పంతులుగారి విద్యార్థివేతనం లభిం చింది. దానితో ముందుచదువు బాగా సాగడానికి అవకాశ మేర్పడింది.

అందుచే పట్టాభి యావేతనంతో చెన్నపురికేగి యచటి క్రైస్తవకళాశాలలో బి. యే. తరగతిలో ప్రవేశించి చదువు ఆరంభించినాడు. అక్కడకూడా విద్యార్థిమండలంలో నేమి అధ్యాపకవర్గంలోనేమి కొలదికాలంలో పట్టాభి మంచిపేరు సంపాదించాడు. ఈనాడు ప్రభుత్వోద్యోగాలలోను దేశంలో ను ప్రతిభావంతులని పేరొంది ఉన్నతోద్యోగులైయున్నచాలా

మంది పెద్దలతని కచ్చట సహాధ్యాయులుగా వుండేవారు మద్రాసులో పట్టాభి యేవిధమైన సభలు జరిగిన హాజరౌతూ అవకాశం దొరకితే తానుకూడా మాట్లాడుతూ వక్త అని పించుకున్నాడు. ఎప్పుడూ స్కూలువున్న కాలే ముందేకొం ని కునికిపాట్లుపడే నేటివిద్యార్థులలో కొందరివలెగాక నిరంతర ము దేశీయార్థికాభివృద్ధికి విజ్ఞానదోహదానికి ఉపకరించే శా స్త్రగ్రంథాలు రాజకీయగ్రంథాలు, పారిశ్రామికాది వివిధవిష యకగ్రంథాలనూ చదువుతూ వుండేవాడు. అందువల్లనే ఏవి షయంమీదనైనా ఘంటలకొద్దీ మాటలాడగల ప్రజ్ఞాబాహు ళ్యం అలవడింది. అతడిచూపు యెప్పుడూ ముందుకే వుండేది. కాలేజీవిద్య పూర్తి కావడంతోనే పైన యేం చదువుదామా అనే ఆలోచన చేసేవాడు. ఏవిధంగా దేశసేవ మనం చెయ్య గలము! మన తెలివితేటలు, చదివిన చదువు స్వార్థానికేగాక దేశానికే ఉపయోగపడాలి. అనే వూహ అతనిబుఱ్ఱలో నిరం తరం అనేకవిధాలుగా తిరుగుతూ వుండేది. భవిష్యత్తు యిలా వుంటుందని యెవడు చెప్పగలడు.

3

వి వా హ ము

"ఇంచుక ముద్దు లేనగవు
లింపగు నవ్యవిలాససూక్తు ల
భ్యంచితలోలదృష్టియు న
వారుణపల్లవమండలంబు ని

క్రమించు సలీలయానములు
మేలుగ యానసలక్ష్మితోడ న
క్రమించు మృగాక్షిచందము ల
తిప్రమదంబు ఘటింపజాలదే,

తూర్పుగోదావరీమండలానికి ముకుటాయమానంబైన కాకినాడలో ఏకాలంలోనూకూడాన్యాయవాదవృత్తిలో అందె వేశిన చేతులుంటున్నాయి. గంజాం వెంకటరత్నం పంతులు గారు . అనే న్యాయవాదప్రముఖుడు కాకినాడలో ప్రఖ్యాతి నొందిన ప్రజానాయకుడు శక్తివంతుడైన న్యాయవాది. రైతులవిషయంలో అనేకవిధాలుగా పాటుపడే పరోపకారి. అనేకప్రజాహితకార్యాలలో ఉత్సాహాన్ని, అభిలాషను జూపి పనిచేసే ధార్మికుడు. న్యాయంగా ఆర్జన చేసేవాడు. చాలి నంత ధన ముంది. ఇంకా ఆర్జన చేస్తున్నాడు. ఆయనకు పెండ్లి యీడు కొచ్చిన కుమారీమణి ఉంది. పంతులుగారి కామె యేకైకపుత్రిక. పుత్రసంతానం లేదు. ఆకారణంచేత వరా న్వేషణార్థం దేశమంతా గాలించాడు. లభ్యంకాలేదు.

కుమార్తెకు పెళ్ళి చేసితీరాలి. తగిన వరు డెక్కడా లభింపలేదు. ఆయనలోటు ఎంతమాత్రము లేదు. వరుడున్నా డని తెలిసిన చోటికల్లా వెళ్ళాడు. ఆయన మనోనిశ్చయమేమి టంటే వరుడు విద్యావంతుడై యుండాలి, కురూపి కాకుండా

వుంటే చాలు. ధనవంతులు కాకపోయినాసరే. ఈకాలంలో ఆడపిల్లలకు పెళ్ళిళ్ళు చేయవలసిన తండ్రులుపడే కష్టాలు అతీతం. పంతులుగారు తిరిగిన చోట్లలో ఏదోవంకర గోచరిస్తూనే వుండేది. తగినంత భూవసతివుంటే సాంప్రదాయం మంచిదిగా కనబడకపోవడం, ఈరెండూ వుంటే గోత్రం మొక్క టవడం, అదీబాగావుంటే వరుడు నిశానీదారు కావడం, విద్యాదిసుగుణాలతో వెలసివుంటే యంగవైకల్యం, ఇవన్నీవున్నచోట కెడితే అర లకారంవరకూ కట్నం ఆశించేవాడు కావడం ఈపరిస్థితులన్నీ జూచి విసిగిపోతున్నారు.

ఇక నిల్లా వ్యవహారం కాదని తెలుగుదేశంలో వున్న కళాశాలలమీద దృష్టినిగుడించి అన్నీకలియజూచారు. లాభం లేకపోయింది. మద్రాసుప్రయాణం గట్టి, అధికారులతో మాటలాడి తెలుగువిద్యార్థుల లిస్టుతీసుకొన్నారు. అన్నికాలేజీలు అయిపోయినాయి. క్రైస్తవకళాశాల ఒక్కటే మిగిలివుంది. అక్కడకు వచ్చి సమాచారం వాకపు చేశారు. ఆకాలేజీలో వుండే తెలుగువిద్యార్థులలో రూపంలోను, చురుకుతనంలోను సద్వర్తనలోను, విద్యాప్రతిభలోను, దిట్టమైన పట్టాభికి యిచటి ప్రిన్సిపాలుసలహామీాద పిల్లనియ్యడానికి నిశ్చయించి ఆవార్తను వరుని తలిదండ్రులకు తెలిపినారు. పంతులుగారు సదసద్వివేకము, వ్యవహారదక్షత కలవారు కావడంచేత ధనవంతునికి తలయొగ్గక విత్తహీనుడైనా 'విద్యావినయసంపన్నే' అని శాస్త్రంకాబట్టి ఇతడే తనకూతురుకు తగినవాడని నిర్ణయించు

కున్నారు. ఈసంబంధాన్ని నిశ్చయించినందుకు బంధులోకమంతా ఆయన తెలివికి, నిర్ణయానికి ఆనందించింది. వధువు మాట చెప్పాలా?

వివాహం చాలవైభవంగా జరిగింది. శ్రీవెంకటరత్నంగారు పిఠాపురంమహారాజావారి [illegible]డరు కావడంచేత రాజావారి యేనుగును తెప్పించి యంబారీమీద వధూవరుల నెక్కించి కాకినాడవీధులలో ఊరేగింపు టుత్సవం జరిపించారు. ఆనాటి నుంచి యతణ్ణి గృహలక్ష్మితోబాటు భాగ్యలక్ష్మికూడావరించింది. రోజులు తిరగబడ్డాయి. పట్టాభి బీదవాడైతేనేమి అదృష్టవంతు డయ్యాడు. పంతులుగారు నీయిష్టమువచ్చిన యే ఉన్నతవిద్యకైనా నేను డబ్బిస్తాను. చదవమనడంచేత బి. ఏ. పరీక్షలో కృతార్థుడు కావడంతోటే అక్కడే యం. బి.బి. యస్ పరీక్షకు చదవ నారంభించాడు.

బుద్ధిమంతునకు సాధ్యంకాని దేదీ వుండదని ఘంటాపథంగా చెప్పవచ్చునుగదా! అలాటప్పుడు డీలాకాయి లోకాయి పరీక్ష ఓలెక్కా? 1921 లో ఉన్నతవైద్యవిద్యాపట్టభద్రుడయ్యాడు. మేధావంతునిబుద్ధి యేవిషయంలోనైనా ప్రత్యేక ప్రాభవాన్ని చూపుతోనే వుంటుంది. ఆరోజుల్లో ఉన్నతవైద్యవిద్యాపట్టభద్రులలో పట్టాభి యతీతమైన శక్తివంతుడని కొలదికాలంలోనే పేరుసంపాదించాడు. వైద్యవృత్తికిముఖ్యంగ

వుండవలసినది రోగనిదానం. రోగనిర్ణయం చెయ్యలేనివాడి దగ్గిర యెన్నిమందులున్నా పరికరాలున్నా ఏమిప్రయోజనం లేదు. ఆవిషయంలోను, ఔషధనిర్ణయంలోను ఉద్దండుడని పేరుపడ్డాడు.

౪

వృత్తి—ప్రజా సేవ.

'అతనికి వార్థికుల్య యగు
నగ్నిజలం బగు మేరుశైల మం
చితశిలలీల నుండు మద
సింహము జింక తెఱంగుఁ దాల్చుఁ గో
పితఫణిపూలదండ యగు
భీష్మవిషంబు సుధారసం బగుఁ
క్షితి జనసమ్మతం మగు సు
లీల మ దెవ్వనియందు శోభిలుఁ'

మన దేశంలో 20 శతాబ్దంలో వైద్యవృత్తిలో నుండే వా రెక్కడ చూచినా తండోపతండాలుగా కనుపిస్తారు. అయితే వీరందరికి యీవృత్తివల్ల పొట్టగడుస్తోందని చెప్పలేము కేవలం వైద్యం చెయ్యడంలో ప్రజ్ఞగలవానికే రాబడి వస్తోందని చెప్పలేము. ఒకవైద్యుడికి వచ్చిన మందుల బంగీలు

అన్నీ తిరిగి స్వస్థలమే చేరుతుంటాయిట. మరో వైద్యుసంగచ్చా కుబుచ్చావకు మందులిస్తే లక్షలు గడిస్తారట. ఈవృత్తికి పెట్టుబడి పెట్టి వృత్తే మానుకున్నవారూ వున్నారట. ఈవృత్తిలో కొందఱికి నాచేతిమాత్ర నైకుంఠయాత్ర అనేపాట వారి బోర్డు మీదో మొహంమీదో వ్రాసే ఉంటుందట. కొందరు సంచీలో గల్లుమంటే యింట్లో గొల్లుమనిపిస్తారట. అందుకనే వైద్యునికి చేతి చలవ ఉండాలంటారు. వైద్యుల్లో కొందరు రోగికి పెట్టుబడికూడా పెడతారు. కొందరు రోగినిచూడ్డానికి నడిచేవస్తారు. మఱికొందరు రోగిని చూడ్డానికిరిక్షాలోవస్తారు. మఱికొందరు డాబుగా జట్కా పిలవండీ అంటారు. ఇదివరకే గడించినవాడైతే యిద్దరుకాంపౌండర్లతోను కారుమీద వస్తాడు.

మనపట్టాభి కిల్లాటి ఆడంబరాలు లేవు. అపవాదలు లేవు. ఆదినుంచి రోగనిదానం బాగా తెలిసినవాడనీ, ఫీజు కూడా సరసంగానే వుంటుందనీ కటువుమనిషిగాడని పేరు పడడంచేత వృత్తికూడా చాలాసాఫీగా నడవ నారంభించింది. ఎక్కడ పుచ్చుకోవాలో ఎక్కడ మానెయ్యాలో ఏసమయంలో గుంజాలో ఏసమయంలో చేవొదలాలో ఎప్పుడుబిగబట్టాలో బాగా ఎరిగి మసిలేవాడు. వృత్తిలో సమర్థుడైనట్లే సంపాదనలోకూడా సమర్థుడే. ఆదినుండీ పొదుపు అతడికలవాటు.ధనార్జనలో నేర్పు, సవ్యముగాను, జాగ్రత్తగాను ఖర్చు

చేసే పరిజ్ఞానము కలవాడు చేసుకున్నారు. స్వతంత్రంగా యీ వృత్తిలో మనము సంపాదించుకోగలమనే ధైర్యంచేత గవర్న మెంటు ఉద్యోగానికి ఆశించ లేదు. ప్రజాహితజీవనానికి ఆత్మ స్వాతంత్ర్యానికీ ఎక్కువ అవకాశం కల్పించుకున్నారు. స్వాతంత్ర్యవాంఛ లతనిలో బాల్యమాదిగ రేకెత్తి వున్నాయి, లేకపోతే ప్రభుత్వోద్యోగమే ఆశిస్తే యిప్పు డాత డేనాల్గు వేలరూపాయలజీతంపుచ్చుకొనేవైద్యుడుగానోవుండేవాడు. రోగ పరీక్షలో హైదరాబాదులో వున్న మేజరునాయుడుతో మన పట్టాభి తుల్యుడని యెంతమంది వైద్యసోదరులో అంటూంటారు. దేనికైనా మంచిరోజులు రావాలిగదా!

పట్టాభి పదవీవ్యామోహం కలవాడు కాడు. ప్రజా సేవాభిలాషి. వైద్యవృత్తిని సునిశితప్రజ్ఞతో సాగిస్తూనే అతడు మన దేశంలో జరుపబడే మహాసభలలోను, రైతుసమస్యల లోను, రాజ్యాంగవ్యవహారములలోను పాల్గొని తత్సంబంధీకులకు అమూల్యసలహాల నందిస్తు కార్యకలాపాన్ని తనచేతి మీదుగా నడచినా యెప్పుడూకూడా సభాధ్యక్షపీఠము నలంకరింప నిష్టపడేవాడు కాడు.

ఒకప్పుడు కొంతకాలంక్రిందట గంజాంమండలంలో బరంపురంలో ఆంధ్రరాష్ట్రమహాసభ కధ్యక్షత వహించినపుడు "నా కీసభాధ్యక్షపదవంటె ఏమో యిష్టం వుండదు. నూటికీ

కోటికి మెప్పుజేసా సిద్ధపడ్డానా అప్పైనా మిత్రులంబలనలం మీదనే" అన్నాడు. రాజ్యాంగవిషయాలంటే చిన్నతనంనుం చీ ఆసక్తి మెండు. విద్యార్థిగా ఉన్నప్పుడు కాలేజీడిబేటింగుల లో ఏదేనా రాజకీయసమస్య వచ్చిందంటే అనాడు నిర్మొగ మాటంగా ఘాటుగా ఉరుముతూ ఉపన్యసించేవాడు. ఆలాటి సమయంలో అధ్యాపకు లందరూ ఇతడు భావిలోగొప్పరాజ్యాం గవేత్త కాబోతాడనుకునేవారు. దేశీయ విదేశీయ రాజ్యాంగ తంత్రాలను వెల్లడించే గ్రంథాలను చాలాశ్రద్ధతోను, పట్టు దలతోను చదివి యందలి విషయాలను అవగతం చేసుకునే వాడు. శాసనసభలలో సభ్యులుగా వుండే చాలామందికి రాష్ట్రవ్యవహారసంబంధ చట్టాలను చర్చలు చేసేకాలంలో వా టికి సంబంధించిన సర్వవిషయాలను పూర్వాపరసంబంధముల తోc జర్చించి క్రోడీకరించి వివరములు లెక్కలతోసహా సమ కూర్చి అందజేయడం పరిపాటయిపోయింది. అల్లాసలహాల పొంది తృప్తిపొందినవారిలో పట్టభిమామగారైన వెంకట రత్నంపంతులు, కృత్తివెంటి పేర్రాజుపంతులు మోచర్ల రా మచంద్రరావు, మొదలయినవారు.

వారు పట్టాభిగారివల్ల పొందిన సలహాలను శాసనస భల్లో చర్చిస్తుంటె ఆభసనమంతా ఊగిసలాడేది. తెనుగుజి ల్లాలలో కృష్ణామండలం దేశంలో ఏనూతనోద్యమం వచ్చినా ముందంజవేసి పరవళ్ళు తొక్కుతుంది అందులో మచిలీపట్టణ

మని ఖ్యాతినందిన బందరు మజిలీను; 1910 సం॥రంలో వంగ రాష్ట్రవిభజన జరిగినప్పుడు మన దేశంలో బయలుదేరిన వందే మాతరం హడావిడిసందర్భంలో జాతీయప్రబోధం కలిగించిన వారిలో బందరునాయకులే నాయకత్వం వహించారు. వారి లో ప్రధానులు కీ. శే. వల్లూరి సూర్యనారాయణరావు కృష్ణా పత్రికాధిపతులైన ముట్నూరి కృష్ణారావుపంతులు, కోపల్లె హనుమంతరావు, కౌతా శ్రీరామశాస్త్రి, పట్టాభిసీతా రామయ్యగార్లు.

ఈముతాహారంతా పత్రికలమూలంగాను, ఉపన్యాసా లవల్లను, హరికథలు మొదలైనవాటివల్లా ప్రచారంజరిపి, ఎక్కువగా తెనుగువారికి రాజకీయచైతన్యం కలిగించారు. ఆసమయంలోనే పట్టాభిగారు జాతీయమహాసంస్థయొక్క నిర్మాణ కార్యక్రమంలో ఏకమైన జాతీయవిద్యను ప్రేరేపించేందుకు పెద్దలసహాయంతో బందరులో జాతీయకళాశాలను స్థాపించారు. అదే నేటియాంధ్రజాతీయకళాశాల. ఆయన యాజమాన్యంలోనే చాలాకాలం నడిచింది. తీరిక వేళలో కళాశాలావిద్యార్థులకు బోధకుడుగాకూడా వుండేవాడు. అంతేగాక కోపల్లె హనుమంతరావు, పట్టాభిగారున్ను కలిసి జాతీయవిద్యయొక్క రూపతత్వాలను నిర్వచించే గ్రంథంకూడా వ్రాశారు.

పట్టాభిగారు మన దేశంలో హోమ్‌రూలు ఉద్యమాన్ని మన దేశంలో ప్రచారం చేయడానికి వచ్చిన అనిబిసెంటమ్మకు

ముందెప్పుడో చూచుకొని గొల్లు మన్నారు గొంగె పడిన యార్నెల్లకురుక్కు మొరిగినట్లు. అప్పటినుంచి మనకు పాశ్చాత్య సారస్వతమే గతైంది. ఇంతకూ చెప్పొచ్చే దేమిటంటే రాజకీయసారస్వతం మన కీనాడు మృష్టాన్నమైంది.

ఆకొంత దిగ్గజలసమర్థులు మనలో లేకపోలేదు. కాని తెనుగువారు తెలివితక్కువవాళ్ళు అనుకొనే కొందఱు మూర్ఖులుబయలు దేరివారి పలుకుబడిని, నక్కజిత్తులనీ ప్రయోగించి మనకు రావలసిన కీర్తిప్రతిష్ఠలను కాజేస్తున్నారు. భారతదేశంలో నేడో రేపో షష్ఠిపూర్తి కావడానికి సిద్ధంగా వున్న అఖిలభారత కాంగ్రెస్ మహాసంస్థ యొక్క కార్యనిర్వాహక సభ్యులాకాంగ్రెసుయొక్క సంపూర్ణచరిత్రను వ్రాయించడాని కుద్దేశించి దేశమంతటా యెందుకు సమర్థు డెవరా యని సింహావలోకనం చెయ్యగా ఆంధ్రనాయకుడైన పట్టాభి వారి దృష్టిపథంలో బడ్డాడు. ఆతని విజ్ఞానపరిధిను కాంగ్రెసుసంఘమువారు గుర్తించి యీమహాత్కార్యభారాన్ని ఆయన నెత్తిమీద బెట్టారు. దాసోహ మన్నాడు. ప్రారంభించాడు.

పట్టాభిగారు గ్రంథకర్తయనిపించుకోడాని కదే మొదటి మెట్టుగాదు. లోగడ కొన్నిగ్రంథాలను వ్రాసి యున్నారు. అందులో కిల్లా ప్రధాన మైనది. ప్రాపంచికపరిపాలనావిధానాలు' తరువాత నాభాషాతురీయు వేత్త కాంగ్రెసుమహాసంస్థ జనన మందిన 1885 మొదలు 1935 వరకు (అనగా గ్రంథ

రచనాకాలంవరకు. యీ50 యేండ్లనుండి ఆ మహాసంస్థ అంగ ప్రత్యంగ ప్రాముఖ్యంగా వచ్చిన పరిణామస్వరూపాలను, మనదేశం లో ప్రతియేటా ఒక్కొక్కచోట ఒక్కడక్కడ జరుపపడుతూ వచ్చిన దేశీయమహాజనసభలకు అధ్యక్షత్వాన్ని స్వీకరించిన మహానాయకులను, వారిరాజకీయాభిప్రాయాలను, మనఃప్రవృత్తులను, ఆ మహాసభలందు సర్వజనసమ్మతంగా ఆమోదింప బడుతూ వచ్చిన తీర్మానాలను, వాటిఫలితాలను తన్మూలకంగా దేశంలోను, ప్రభుత్వంలోను, ప్రజాబాహుళ్యంలోను కలుగుతూ వచ్చిన మార్పులను ఈమహాసభలలో పాల్గొంటూ చేదోడు వాదోడుగా ఉండే తదితర కాంగ్రెసునాయకులను పైవిషయములలో ముఖ్యమైన వాటిమీద తమయభిప్రాయాలను, వ్యక్తీకరిస్తూ అక్షరాస్యులైన ప్రతివాడూ చదువుకోదగినంత సులభశైలిలోను, రాజకీయవిజ్ఞానులు హర్షింపదగినంతటి హృద్యమైనశైలిలోను, నేయేలః కాంగ్రెసు సంస్థంటే అభిమానం చూపే సర్వజనసామాన్యం తలలూపేటంతటి సరళశైలిలోను యీ ఉద్గ్రంథాన్ని తనశక్తి సామర్థ్యాలను, సునిశితబుద్ధిని, అప్రతిమానమేధావిత్వమును ప్రయోగించి రచించారు.

ఆగ్రంథాన్ని చేతబట్టి యేదేనా ఒకఘట్టం చదవడం మొదలెట్టామా వదేవదే చదువబుద్ధి పుడుతుంది. అందేనోట్లె రసవత్తరఘట్టాలున్నాయి. కొన్నిచోట్ల చదువుతూంటే పట్టాభిగారి కున్నవిషయ వివరణసామర్థ్యానికి డంగై పోతాము.

ఆయన 'దశాచతుష్టయము, సహస్త్రభాషావ్యాప్తమైన ప్రతిభాప్రతిఫలిస్తూ మేధావిశాలత్వము కండ్లకు గోచరిస్తూ 'అమృత పట్టాభి' అనిపిస్తుంది. ఒకప్పుడీసర్వజగత్తుకు ఆదర్శప్రాయమైనటి గన్న ప్రాచ్యసామ్రాజ్యవైభవముతోను, ఆచార్యకస్థానముగ నొప్పు నానాశాస్త్రవిజ్ఞానసంపత్తితోను, అన్యదేశప్రజాయత్నసాధ్యముకాని చతురకార్మికపరిశ్రమలతోను, ప్రబలమై సప్తద్వీపపర్యంతవిశ్రాంతమైన భూరివాణిజ్యసంభూతితోను, ఏసునకు ముందు ఆరువేలేండ్లక్రిందటనే నాగరికతాగ్రగణ్యతకు ప్రధానస్థానముగ నెంచబడుచు సకలకళలకు నిఖిలవిజ్ఞానసంపత్తికి గురుపీఠమలంకరించిన యొకమహాజాతి కాలవశమున నిర్వీర్యయై అపగతస్వాతంత్ర్యయై పరాధీనయై పరిమబానిసయై తిరిగి తన పూర్వపుటౌన్నత్యమును పొందుటకు పడెడి ఆవేదనయు చేసెడి పర్వప్రయత్నములు, అనుభవించు నాపదలు క్రమానుగతముగా నీపవిత్రగ్రంథమునందు వివరింపబడుట దేశీయ జాతీయ రాజకీయ వాఙ్మయమునందే గాక ప్రపంచ రాజకీయసారస్వతమునందుకూడ ఈహైందవజాతీయమహాసభా The History of the Indian National Congress చారిత్ర ముగ్రస్థాన మలంకరింపగలదనుటలో నావంతయు సందియము లేదు.

మఱొకవిశేషము. ఈగ్రంథము పలువిధములైన ఇతర భాషలలో బరివర్తనమందుటయు, కాంగ్రెసుమహాసభయొక్క

అర్థశతాబ్దోత్సవసమావేశమున బహిర్గతమగుటయు కృతికర్త యొక్కయు, చరిత్ర భావికాలపు దేశసౌభాగ్యప్రవృత్తిని వెల్లడియగుచున్నది.

౬

ఆ కా శ వా ణి.

'ఒకచో నేలను బవ్వళించు నొకచో
నొప్పారు పూసజ్జపై
నొకచో శాకము లారగించు నొకచో
నుత్కృష్టశాల్యోదనం
బొకచో బొంత ధరించు నొక్కొకతఱిన్
యోగ్యాంబరశ్రేణిలె
క్కకు రానీయడు కార్యసాధకుడు దుః
ఖంబున్ సుఖంబు న్మదిన్'

భరతఖండంలో ప్రాచీనకాలంనుంచీ నేటివరకు యేకాలాన్ని పరిశోధించి చూచినా యపూర్వప్రతిభాశాలు లైన మహాకవులు, విద్వాంసులు, నాయకులు, వర్తకులు, సమ్మోహనవిద్యాప్రవీణులు, మతకర్తలు లెక్కకు మిక్కిలిగానున్నట్లు కన్పట్టును. అయితే యీ తెగలన్నిటిలోను ఎక్కడో కొందఱు మాత్రమే తమహృదయకుహర మందున్న భావపరంపరలను

కుడిభుజమై గొప్ప ఉత్సాహంతో పనిచేశారు. ఆమె పట్టాభిలోగల విద్యావిజ్ఞానప్రతిభలను, వివిధవిషయపరిజ్ఞానసంపదను, రాజ్యాంగపరిశీలనావేత్తృత్వమును జూచి మిక్కిలి ఆదరం అతనిపై చూపుతూండేది. ఈయన నెలకొల్పిన జాతీయసంఘానికి గొప్పధనసహాయం చేసింది. అనిబిసెంటమ్మకు పట్టాభి అంటే ఎంతగౌరవం చూపడానికి కారణ మతనివిజ్ఞానమే.

ఈ ప్రజాసేవకునకు సహకారోద్యమ మంటే ప్రాణం. సహకారోద్యమంవల్ల దేశము అనేకవిధాలుగా వృద్ధిలోనికి తేవచ్చునని ఆయన నమ్మకం. మన దేశమున సహకారోద్యమం ప్రవేశపెట్టినప్పటినుండి ఆయుద్యమాని కెన్నివిధాల తోడ్పడాలో అన్నివిధాలా పనిచేశారు. పత్రికాప్రచారంవల్ల నలుమూలలకు ఉద్యమాన్ని తొందరగా వ్యాపింపవచ్చునని "ఆంధ్ర సహకారపత్రిక" అను పత్రికను స్థాపించి తానే సంపాదకుడుగా వుండెడివాడు. పాశ్చాత్యదేశాలలో నెక్కడెక్కడ ఈయుద్యమం విరివిగావుందో, ఎన్నివిధములుగా దేశాభివృద్ధి కది ఉపకరిస్తూందో సహకారపద్ధతిని సక్రమంగా నడిపే యెన్నిసంస్థలు ఎక్కడెక్కడ స్థాపింపబడి యెట్టి మహోన్నతదశ నందినవో తెలుపుచూ సంపాదకవ్యాసములలో వ్యక్తీకరించేవాడు.

అంతేగాక పట్టాభి విశ్వప్రయత్నంచేసి సహకారప్రచారంమూలకముగా ప్రజలకు నచ్చజెప్పి బందరులో కృష్ణాకో-ఆపరేటివ్ బ్యాంకు స్థాపింపజేసాడు. దిమ్మట చాలా పల్లెటూర్లగా

మాలలో సహకారపరపతిసంఘములను, స్టోర్సు మొదలగు ప్రజోపయోగకరములైన సంస్థలను నిర్మాణించారు. 1937 వ సంవత్సరంలో ఆంధ్రరాష్ట్ర సహకారమహాజనసభ నుండు వేసంగిలో నింపవంటిలో పట్టాభిగారియధ్యక్షతక్రింద పశ్చిమ గోదావరీమండలములో కొవ్వూరుతాలూకా పశివేదలలో జరుపబడింది. ఆయన అధ్యక్షపీఠంబునుండి వచించిన ఉపన్యాసములో చెప్పిన విషయాలు విన్నా చదివినా యతనికి ఈ ఉద్యమంలో ఎంతయనుభవమున్నదో చెప్పజాలడంకష్టంకాదు.

ఆయధ్యక్షపీఠములో నుండి లేచి యాయన ముక్తకంఠంతో సహకారోద్యమముయొక్క పరిణామపరంపరలు, రిజర్వుబ్యాంకు-రూరలు బ్యాంకింగ్, దీర్ఘవాయిదా ఋణములవలన కలిగే లాభాలాభములు, ల్యాండుఎలియనేషనుచట్టము, కమర్షియల్ బ్యాంకులు-అవి పనిచేయవలసిన క్రమపద్ధతులు, కో-ఆపరేటివ్ ఉద్యమము-దానిలో రైతుప్రణాళిక, దానిలోనే కాంగ్రెసుప్రణాళిక వాటి విలకడలు మొదలైన విషయములను గూర్చి గంభీరోపన్యాసమును గావించినారు.

మఱియు నితరరాష్ట్రములందువలెనే మనరాష్ట్రములో గూడ నీసహకారోద్యమము సాంఘికోద్యమముగా నారంభింపబడినను, తుదకు ప్రభుత్వంవారిపాలనాశాఖలలో నొకశాఖగా పరిణమించినదనియు నది భావిదేశసౌభాగ్యసాధమున కొక

సోపాన మనియు, ప్రజాసేవకులు సేవాభావముతో దీనిని చేప ట్టిరనియు వారు అక్షిదార్ఢగాను పాక్టిమనుష్యులుగాను ఏర్పడి రనియు వివరములతో నొక్కి వక్కాణించెను. పై విషయముల నుగూర్చి చొళ్ళాయిమాటలు చెప్పక కేవలము వాని ఆదా య వ్యయములు మొదలైన లెక్కలను అణాపైసలుతో గూ డ వివరించుచునప్పు డచటి పేషకులు పట్టాభిగారిప్రతిభకు నిర్వి ణ్ణులైరని చెప్పు టతిశయోక్తి కాదు

అంతటితో నాయన ప్రజాసేవాదీక్ష పూర్తి కాలేదు. మన దేశంలో సంస్థాన ప్రజామండలి యొకటి కలదుగదా! దానికి చాలాయేండ్లు పండిత జవహరులాల్ నెహ్రూ అధ్య క్షుడుగానుండి సంస్థానప్రజాపౌరస్వాతంత్ర్యానికి చాలా పా టుబడ్డారు. ఆయనకుం బిమ్మట సంస్థానప్రజామండలికి నవసా రాలో జరిగిన సమావేశంలో పట్టాభిగారు అధ్యక్షుడుగా నెన్నుకోబడ్డారు. ఆంధ్రులలో నిట్టిపదవిని బొందినవారిలో నితడే ప్రథముడు. తాను అధ్యక్షపదవిలో నున్న కాలంలో కథేవాడు సంస్థానములోను, మఱి యితరసంస్థానాలలోను, అన్ని సంస్థానాలలోను, సంచారం చేసి ఆయా సంస్థానప్రజల కష్టపరంపరలను విచారించి తెలిసికొని వారిహక్కులను రక్షిం చుటకు వారిలో స్వాతంత్ర్యస్వాభిమానములను రేకెత్తించు టకు, జాతీయోద్యమబీజములను నాటుటకు వివిధవిషయము లపై ఉపన్యాసముల నిచ్చుచు ప్రచారమును సాగించి యా సంస్థానప్రజల మన్ననలను బడసినాడు.

డాక్టర్ పట్టాభి

గ్రంథరచన.

'భువనమునఁ బూర్వసంభృతపుణ్యరాశి
యనుచు నుదయంబు గాంచిన సుగుణనిధికి
వనము పురమగుఁ బరు లాత్మజనము లగుదు
రవనినిధిరత్నపూర్ణయయి ఫలించు'

ఆంధ్రదేశంలో సుమారు వెయ్యేండ్లనుండి సారస్వత సేవ పలువిధములుగా చేయువారున్నారు. ఈ యిరుదవశతా బ్దారంభంలో కవికోటి కోటిగుణితమై వివిధజాతులవారిలో గ్రంథకర్తలు గ్రంథరచనా విస్తరిల్లింది. అందులో బ్రిటిషు పరిపాలనారంభమునుండీ రాజకీయసారస్వతము భాషాంతరీకర ణం మూలకంగా మనదేశంలోనికి దిగుమతీకావడం మొదలు ఆసరుకులో కొంత నాడెమైందీ వుంది. కొంత చెత్తా వుంది. మొగలు సామ్రాజ్యమువిచ్ఛిన్నమై పాశ్చాత్య దేశీయులు మన దేశా న్నాసుకునే ఉద్దేశంతో అన్యాపదేశంగా యిచ్చట కడుగుపెట్టీపెట్టడంతోనే మనదేశంలోని వివిధపూర్వశాస్త్ర విషయికగ్రంథాలపై వారి కన్ను పడింది. అందులో గొందరు దొంగవాకిటకు మంచం వేసి మన యపూర్వగ్రంథమండలిని మోడలమీద తమదేశాలకగుమతి చేసుగున్నారు. మన వాళ్ళు రాచకీయపు టల్లకల్లోలంలోపడి యప్పుడు చూచుగోక

తమదివ్యవాణిద్వారా యుగానుగుణమైన కాలంలో దేశమంతటా విరజిమ్మేవారనికూడా చెప్పారు.

ఏఉద్యమంగాని దేశంలో అవిచ్ఛిన్నంగాప్రచారం సాగాలంటే యెక్కువ ప్రసారాన్ని వుంచే యితరసాధనములద్వారా ప్రచారప్రయత్నం చేసేదానికంటె ప్రత్యక్షంగా నిలబడి చేసేప్రచారం యెక్కువ లాభకారిగా వుంటితీరుతుందన్న విషయాన్ని ఏమాత్రం ప్రపంచజ్ఞానం కలవాడైనా కాదనలేడు. ప్రచారవిజృంభణానికి సాధనాంతరాలు లేకపోలేదు. పదులూ వందలూకూడా వున్నాయి. వాటిల్లోను ప్రధానస్థానాలను యించుమించుగా ఆక్రమించేవి వున్నాయి. విదేశీయుల ఏలుబడి వచ్చిన కొన్నాళ్ళనుంచీ ఆసాధనాలు యింకా యింకా క్రొత్తవి బయలుదేరుతున్నాయి ఈసాధనాలన్నటిని తలదన్నినది వక్తృత్వం అంటే ప్రచారకుడు ప్రేక్షకుల కభిముఖంగా నిలిచి తనహృదయభావాలను నిష్కల్మషంగా వెల్లడించడ మన్నమాట. తక్కినసాధనాలన్నీ పరోక్షమందుండేవి కాబట్టి యవి నిష్పాక్షికత్వాన్ని, వెల్లడించలేవు. అందుచేతనే వక్తృత్వం (ఉపన్యాసం) ద్వారా చేసినప్రచారం చిరస్థాయి ఔతుంది.''

మన దేశంలో లెక్కపెట్టిచూస్తే లెక్కలేనంతమంది మహావిద్వాంసు లున్నారు. వారిలో కొందరు పరాయిమనిషి

ఉన్నచోట నోరువిప్పలేరు. కొందరెంతమందున్నా బడ బడా వాగేస్తారు. కొంతమంది కాకితంమీద కలంపెడితే కలియుగవైకుంఠం కనపడేలా వ్రాస్తారు. సభల్లో కెడితే కాళ్ళు సేతులు స్వాధీనంతప్పి పడదడ లాడుతారు. ఇది సాధారణంగా మనకళ్ళయెదుట రోజూ కనిపించేదే? వ్రాయసకాడైతే వాచాలత్వం పూజ్యంకావడం, వాచాలుడైతే లేఖరి కాలేకపోవడం సహజంగా లోకమంతటా వుంది. ఈరెండూ పట్టుబడడానికి పూర్వజన్మసుకృతం ఉండవలసిందే. అట్లాటిపూజనీయులు మనలో వేళ్ళమీద లెక్కపెట్టదగినవారుగా ఉంటారు. అయితే భారతీయులై ప్రత్యేకంగా ఆంధ్రులైనవారిలోగూడా తమ దేశంలోను విదేశాలలోనుకూడా తమగంభీరవచఃప్రవాహధోరణిని చవిచూపించి దిగంతవిశ్రాంతయశోవిశాలురయిన వారిలో వివేకానందస్వామి, రామకృష్ణపరమహంస, రాజారామమోహనరాయ్, బాలగంగాధరతిలక్ మొదలైన పెక్కురు మహావక్తలున్నారు. అయితే వారంతా మతప్రచారకులే.

రాజకీయోద్యమప్రచారానికి ప్రధానాంగము ఉపన్యాసమని పదేపదే చెప్పనక్కరలేదు. వేలాదిజనులలో నున్నతస్థానమున నిలబడి గంటలతరబడి మాట్లాడడ మనేది గొప్పప్రజ్ఞయే. ఆంధ్రులలో అట్టిప్రజ్ఞావంతులలో సర్. ఆర్. వెంకటరత్నం నాయుడుగారొకరని తెలుగుసోదరులంతా యెఱుంగుదురు. కొంతకాలము వారికి శిష్యప్రమాణువుగ నున్నపట్టాభి

కూడా గురుశుశ్రూషాఫలితంవల్ల కాబోలు వక్తృత్వంలో మంచిఉపజ్ఞ కలిగింది. దాన్ని ఫలవంతంగా చెయ్యడానికి యనుభవంకూడా అత్యావశ్యకమే. వ్యక్తిగా కీవిషయంలో కేవలం వాగతీతు డనాలి.

ఆయన ఉపన్యాసం తర్కరహితంగానూ, ఉద్రేకపూరితమైన శబ్దాడంబరసహితంగానూ ఎప్పుడూ వుండదు. చెప్పదలచుకున్న ప్రతివిషయాన్ని సహేతుకముగను, సప్రమాణముగను, ఆకర్షణీయంగాను బలపరిచి శ్రోతల నానందసాగరంలోను; ఆశ్చర్యతరంగాల్లోను ముంచివేసి ఊగించే ప్రజ్ఞవుంది పైగా ప్రతిమాటా మధుకోశాలను విరజిమ్మేటట్టుగాను, అమృతం తొణికిసలాడేటట్టుగాను వుంటుంది. ఒకప్పుడు భావోద్రేకాన్ని మరొకప్పుడు ఉత్సాహాన్ని కలిగిస్తుంది. నవరసభరితమై సభారంజకమైన ఆయన ఉపన్యాసానికి ముగ్ధులు కానివారుండరు.

పట్టాభి మాతృభాషలోను, హూణభాషలోను, ఉర్దూ మొదలయిన దేశీయభాషల్లోను నిరంతరము యెడతెగని పరిశ్రమవలన సునిశితపాండిత్య మలవరచుకొన్నాడు. ఆయన ఏభాషలో ఉపన్యసిస్తున్నా ఇతరభాషాపదముల కలగలపూ వుండదు. నిర్దుష్టమై సరళమై సుధామాధురీలహరిని బోలి నడుస్తుంది. పైగా ఆయన ఉపన్యాసంలో మాట్లాడేభాషకు అను

గుణమైన భాషాసాంప్రదాయసిద్ధములైనపదాలు, సామెతలు, జాతీయములు, చాటువులు పర్వతప్రదేశాన్నుండి కొండదిగువ సెలయేటిలోనికి చమత్కారంగా నీరు దొర్లినట్లు దొర్లుతాయి ఎన్నిగంటలు మాటలాడనివ్వండి మనము ప్రతినిత్యమూ అలవాటుగా వాడేవీ మనభాషలో ఎనుసుకుపోయిన ఇంగ్లీషు మొదలయిన అన్యభాషాపదజాలములో నొకకణమైనా జారడమంటో వుండదు. ఇల్లామాటలాడే శక్తివంతు లరుదుగా వుంటారు. లోగడ చాలాకాలం మదరాసు జస్టిస్‌మంత్రివర్గాని కగ్రస్థానాధిపతియై ఆంధ్రసారస్వతాభిమానియై పండితుడై భాషాత్రయీవేత్తయై రాజకీయవేత్త యనిపించుకొని యిచట మంత్రిపదవికి తిలోదకా లిచ్చి దివి కేగిన శ్రీపానుగల్లురాజావారి కుండేదిట. తర్వాత ఆంధ్రరత్నమన్న పేరునకు సార్థకత స్థిరీకరించుచున్న దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్యగారుకూడా ఉపన్యాసవేదిక నెక్కి దిగేవరకూ ఏకైకంఠంతో, ప్రాచీనాంధ్ర భాషాసాంప్రదాయప్రదర్శనమా యేమిది యనుకొనునట్లు మహాసభపై సమ్మోహనాస్త్రం విడిచినట్లు భావపరంపరలను గుప్పేవాడు.

బొంబాయినగరంలో ఒకప్పుడు సమావేశమైన దేశీయ మహాజనసభలో పట్టాభి ఒకతీర్మానంమీద వందలాది మౌల్వీలు, ఉర్దూపండితులు వుండగా ఉర్దూభాషలో అనర్గళధారలో ప్రసంగించడ మారంభించాడు ఆతీర్మానంమీద

యింకా యెంతమందో వాదోపవాదాలు చెయ్యడానికి ఒర లోని కత్తులను బయటకు తీసి పదును పెట్టుకొని సిద్ధంగావున్న యోధులవలె సంసిద్ధులై యున్నారు. పట్టాభిగారి ఉపన్యాసాంత్య ప్రతిభ కాసభలో వున్న సవాల్వేలు, ఉద్దండపండితులు నిశ్చేష్టులై నిర్విణ్ణులైనారు.

పట్టాభిగారికున్న వాదప్రతివాదశక్తి యప్రతిమానము. ఒకప్పు డాయన ఎదిరివాదమును ఖండఖండాలుగాచేస్తూ, తన వాదనను బలపరచుకొని స్థిరీకరణం చేసుకోడానికి సన్నియుక్తులను హేతువాదమును తద్వాదకౌశల్యమును వేయిగళ్ళతో లక్షచెవులతో వింటూన్న ఆసభలోనే యున్న ప్రసిద్ధపురుషుడు ప్రక్కనున్న తన స్నేహితుడితో "ఆహా! ఏమి యద్భుతవాదశక్తి. ఆ ఆయుధానికి రెండువైపులా పదును పెట్టి మూడో వైపున శిలాకర్కశములైన కఠినదంతాలు బిగించాడుగాబోలు ఈయన డాక్టరయ్యాడు కాని లాయరే ! అయివుంటే హైకోర్టులో ప్రాక్టీసంతా యీయనే గుత్తగొనేవాడు." అన్నాడు. ఆస్నేహితు డామాటలు విని అందుకు సందేహమా అన్నాట్ట. పట్టాభివాదనాబలము ప్రతివాదుల కప్రతిహతము, అనివార్యమూను. ప్రపంచంలో ఎవరికీ తట్టని ఊహాలాయనకు తట్టడం వల్ల వాళ్ళు దివిటీక్రింద దీపాలవలె వెలవెలబోతూ ప్రతాపహీనులై తెల్లమతాబా కాల్చవలసిందే.

ఒక సంవత్సరం పాట్నాలో అఖిలభారతకాంగ్రెసు సంఘసభ జరిగింది. దానికి కావలసినవాళ్ళంతా వచ్చారు. ఎంతో తటంగం జరుగవలసివుంది. ఆసభలో నేదో యొక వాంశంమీద మనపట్టాభికీ జవహరుపండితుని జనకుడును, న్యాయవాదవృత్తిని విసర్జించేవరకు యూరపుఖండంలో న్యాయవాదిగావుండి యచటి న్యాయస్థానాలను తనవాగ్వైశద్యంచే ఉఱ్ఱూతలూగించిన స్వర్గీయమోతీలాల్ నెహ్రూకిని వాదప్రతివాదనలు చెలరేగినవట. ఆప్రతిద్వంద్వు లిద్దరు ఘంటలకొలది యొకరినిమించి యొకరు చూపుతూ వచ్చిన వాదనాపటిమ, వాక్కౌశలము, యుక్తిప్రయుక్తులు, ఎత్తిపొడుపులు, విద్వన్మణులకు ప్రకృతిచిహ్నములైన యీసడింపులు, అక్కడి సభ్యుల నందరిని చకితులుగాను, విభ్రాంతులుగాను చెయ్యడ మేకాకుండా పట్టాభిలోగల యనన్యదుర్లభమైన ప్రతిభావిశేషమనంతముఖముల ప్రకాశించి సభామండపం యావత్తూ జ్యోతిర్మయం అయిందట.

౭

ప త్రి కా ప్ర చా ర ము.

'నీతిప్రౌఢవిహారులైన నిపుణుల్
నిందింపనీ మెచ్చనీ

ఖ్యాతిం జెందిన సంపదల్ నిలువనీ
గాఢంబుగా సాగనీ
ఘాతం బిప్పుడు పొందనీ నియతినై
గానీయుగాంతంబునన్
నీతిశ్లాఘ్యపదంబు దప్పుదుగదా
నిత్యంబు ధీరోత్తముల్."

ఏ దేశంలోగాని యేనూతనోద్యమాన్నైనా ప్రచారం చెయ్యవలెనంటే దానికి ప్రధానాధారాలు రెండుమాత్రమే. ఒకటి వక్తృత్వం. రెండవది వార్తాపత్రిక. అది నాగరికత వ్యాపింపచేయడానిక్కూడా సాధనంగా ఉంటాయి. పత్రిక నడపడం అనే వ్యవహారదక్షత కెంతో నేర్పుండాలి. వివిధప్రాంతములందలి సమాచారాలను స్వీకరించడం, లోకజ్ఞానాన్ని పెంపొందించే వ్యాసాలనే ఏరుకోవడం, ఇంకా ఎన్నో కష్టా లుంటాయి. మన దేశంలో మహోన్నతస్థానాన్నాక్రమించిన పత్రికలు చాలాతక్కువ. కొన్ని పుబ్బలోపుట్టి మఘలో మాడిపోతాయి కొన్నింటి కేడాదిలోనే జెడిసికొడుతుంది. దీనిక్కారణాలెన్నో వున్నా అసలు కారణం సంపాదకుని అసమర్థత.

సాధారణంగా మానవప్రపంచంల్లో మాటలాడగలవాడు కలమాడించలేడు – కలమాడించేవారికి నోరు పెగలదు. మనపట్టాభి యీ రెండింటల్లోనూ ప్రముఖతను పొందినవాడే.

నోరు విప్పేడా గంటలాదిగ గణగణమోగుతుంది. కలంచేత పట్టేడా కలకల్లాడవలసిందే. ఈయనకూడా వార్తాపత్రిక నడపాలనే ఉత్సాహంకలిగింది. వెంటనే లేడికి లేచిందే ప్రయాణమన్నట్లు లేవదీసాడు మూడోనాటికి పేరేమి పెట్టడమా అని ఆలోచించి దినవాణి, తరవాణి, కొరడా, బిరడా యిలాటి పేర్లు పనికిరావు. పేర్లోకూడా జీవచైతన్యం ఉండాలి అని తనపత్రికకు "జన్మభూమి" అని నామకరణం చేసాడు. చూడండి పేరెంత పఖడబందీగావుందో—

అయితే మొదట్లో మాతృభాషలో నడుపుదామా? రాజకీయభాషలో నడుపుదామా అని యోచించి యోచించి చివరకు ఇంగ్లభాషలోనే నడపడానికి నిశ్చయించాడు. అప్పటి దేశకాలపరిస్థితులనుబట్టి ఆంగ్లపత్రిక అవసరమైంది కూడా. దాని కారణాలుగూడా లేకపోలేదు. అదంతా చెప్పి మిమ్మల్ని విసిగించడ మిష్టంలేదు. జన్మభూమికి మనభాషలో సరియైన అర్థం పుట్టినచోటుఅని. సరియైన ఇంగ్లీషు మాట **Birth Place**

పట్టాభిగారి జన్మభూమిలోని వ్యాఖ్యలను, సంపాదకీయ వ్యాఖ్యలను చదువుతూన్నప్పుడు అందలి సునిశితవిమర్శనా చాతురీగమ, వివిధవిషయికవివేచనాపరిజ్ఞానము సూటిగావేసే పొడిమాటలు,ఇడయమ్సు, నిర్భయాభిప్రాయప్రకటనము పత్రి

కాధిపతి సంపాదకుడునైన ఆయనప్రతిభ ప్రతిక్షలించేది. ఆయన అసలే నిర్మాగమాబద్మైన మనిషి. అందులోను ప్రజాబాహుళ్యానికి సర్వాంగసుందరంగాను, విజ్ఞానహితంగాను, జాతీయోద్యమాంకురాలు వెల్లివిరిసేలాగాను ప్రచురించే తన పత్రికలో అలాటి అసభ్యాలకి తావుండనిస్తాడా?

జన్మభూమిపత్రిక పట్టాభిగారి జన్మభూమిలో నడిచింది. యనతికాలమేయైనా ఆపత్రిక తన యశోవల్లికను భారత దేశమంతా అల్లుకోవడమే కాకుండా విదేశాలకు పయనించి అక్కడివిజ్ఞానవేత్తలను, గొప్పగొప్ప పత్రికాధిపతులను, పత్రికాపాఠకులను, భారతీయప్రతిభావైశద్యంతోను, ఆవేశపూరితగంభీరవచోమాధుర్యంతోను, సుప్రతిష్ఠితహైందవభావపరంపరలతోను దిగ్భ్రమ నొందజేసినది.

ఆంధ్రవిజ్ఞానవేత్త, వైద్యవిద్యావేత్త, జాతీయవిజ్ఞానజీవననిర్మాత యైన పట్టాభి పత్రికాసంపాదకత్వమును త్యజించకుండా బొంబాయి, కలకత్తా, అలహాబాద్, లక్నోలవంటి యేమహానగరంలోనైనా ఇంగ్లదైనికపత్రికకుగాని, ఆంగ్లవారపత్రికకుగాని సంపాదకుడుగా వుండివుంటే ప్రపంచమందలి సుప్రసిద్ధపత్రికాధిపతులను లెక్కవేసేటప్పుడు ఒకటోవాడుగానో, రెండువాడుగానో వచ్చియుండేవాడు. అంతేగాకుండా హిందూదేశపత్రికాసంపాదకమండలికి నాయికమణిగా విరాజిల్లుచుండెడివాడు. కాని యామేధావి దేశంలోని అన్ని

విధములైన ఉద్యమాల్లోను తీవ్రప్రచారం చేయవలసి వచ్చి నందున నాధ్యోగ్యతను పొందలేకపోయినాను.

పట్టాభిగారికి ప్రజ్ఞ ఒకదాల్లోవుంటే ఎంకొకదాల్లో లేక పోలేదు. ఏనూతనవిషయాన్నిగాని, నిమిషాలమీద తప్పితే గంటలమీద అవగాహన చేసుకునే బుద్ధివైశిద్యంవుంది. ఇన్ని లోకవృత్తాల్లో తలదూర్చి పనిజేసే ఆప్రజ్ఞాధురంధరుని వ్యవహారదక్షుడనికూడా అనితీరాలి. ఏనూతనవ్యవహారం ఆయన చేతిలోపెట్టినా అరటిపండువొలిచేటంత సునాయాసంగా చేసి పారేసేవాడు. అస లాయనకు క్రొత్త ఏమిటి? అన్ని హృద్యాభ్యాసలే. వ్యవహారనిర్మాణదక్షతలో అందెవేసిన చెయ్యి. వ్యాపారసంబంధమైన వ్యవహారాలను, వందలు వేలు చిక్కులు విడదీసి పరిష్కరించడంలో గొప్పనేర్పు సంపాదించాడు. అప్పు ఆస్తులలెక్కలను ఎంతగడవగొయ్యిగావున్నా నిమిషాలమీద అణాపైసలతోకూడా చిక్కులు విడదీసేవాడు.

బ్రిటిషుప్రభుత్వంలో కొన్ని యేండ్లనుంచీ వేలాదిజీతాలను పుచ్చుకుంటూ పెద్దపెద్దడిగ్రీలు, బిరుదులూ తగిలించుకొని ప్రత్యేకప్రభుత్వశాఖలలో ప్రధానోద్యోగులుగా పని జేసే వందలాదినాయనమ్మలు మాసాలకి మాసాలు లెక్కలు కట్టికట్టి గుంజుకొని యహోరాత్రాలు క్రిందా మీదా పడి తుదకి తప్పుడు తడకలే తయారుచేసి ప్రభుత్వంవల్ల చివాట్లు

తింటూ బానిసలుకాబట్టి గడగడలాడుతో దొరతనానిక చేతు లొగ్గేమాదిరి కాకుండా పట్టాభిగారు మారికపుర్రేల్లు రేపిమో, బాంకింగ్ ఇంకా ఇతరములైన ఆర్థికసంపత్తిని బలపరిచే యనేకవిషయములను తృణప్రాయంగా తృటికాలంలో అణా పైసలతో కూడా విడగొట్టే ప్రజ్ఞత కలవాడు. అర్థశాస్త్ర విషయములను అన్యదేశాల కన్నా డాహాయ నేను ఆర్థికశాస్త్రం లో గొప్పయని తాను చెప్పుకుంటూ ఇతరుల మెప్పులనందు కుంటూ వచ్చినవారితో సమానుడుగా తూగుతాడు. అట్టి యఖండవ్యవహారజ్ఞానదీపిక ఆయనలో వుంది.

ఆలోకవ్యవహారదక్షు డెప్పుడూ సంకుచితభావాలకీ, చిన్నచిన్న సంస్థలను స్థాపించడానికీ యత్నించలేదు. ఏది మొదలుపెట్టినా వందలాదిపేదలు బ్రతకడాని కాధారంగా వుండేది. ఏంవగా లాభాలు వచ్చేది పెద్దమొత్తుగా ఆరంభించేవాడు. ఆరంభించినదగ్గిరనుంచీ అడు గడుక్కూ అంచనాలు వేస్తూ యెంతటివారైనా బోల్తాకొట్టించి కార్యం సాధించి, కార్యశూరు డనిపించుకున్నాడు.

ప్రతిరాష్ట్రంలోను జీవితభీమాకంపెనీలు విశేషంగా బయలుదేరి విరివిగా లాభాలు తీస్తూ దినదినాభివృద్ధిగా సర్వతోముఖంగా విజృంభించి బాగుపడటం చూశాడు. ఆంధ్రరాష్ట్రాని కూడా ప్రత్యేకంగా ఆంధ్రులకొక భీమాకంపెని

వుండితీరవలసిందేనని యోచించి తనవ్యవహారదక్షతను, పలుకుబడిని, ధైర్యాన్ని ఊతగా జేసుకొని ఆంధ్రయిన్స్యూరెన్సుకంపెనీ స్థాపించాడు. అదియిప్పుడు హిందూదేశంలో ఇంచుమించుగా అంతా శాఖోపశాఖలుగా విస్తరిల్లి క్షణక్షణాభివృద్ధి నందుతోన్నది. మహానగరాలన్నిటిలోకూడా యీ కంపెనీకి బ్రాంచీలు స్థాపించారు. కాని కొన్ని కారణాంతరాలచే తానా కంపెనీతో సంబంధం వదలుకున్నాడు.

అంతటితో ఆగాడా! హిందూస్థాని ఇన్స్యూరెన్సు అనే సంస్థను స్థాపించాడు. ఈనాడు దేశంలో నాల్గువేపులకు ప్రాకి గొప్ప వ్యాపారం నడిపిస్తూన్న భారతలక్ష్మిబ్యాంకు, ఆంధ్రబ్యాంకులను స్థాపించాడు అవి యిప్పుడు అమోఘంగా పని చేస్తున్నాయి. ఈసంస్థలను స్థాపించడంలో ఆయనచూపిన ఓపిక, ధైర్యము, పరోపకారపారీణత మెచ్చుకోతగ్గదే. ఆ: పిమ్మట కొంతమంది మిత్రులతోగలసి హిందూస్థానీపబ్లిషింగ్ కంపెనీ స్థాపించాడు. ఆలిండియా స్పిన్నర్సు ఎసోసియేషను ఆంధ్రశాఖ స్థాపించి జనులందరకు చౌకధరలకు వస్త్రమందే యేర్పాటు చేశాడు.

ఇవన్నీ యతని కార్యనిర్మాణదక్షతకు గీటురాళ్ళు. పట్టాభి దురదృష్టవశమున నిర్భాగ్యబానిసదేశంలో పుట్టకుండా స్వాతంత్ర్య మనుభవించే యేదేశంలో పుట్టినా ఆతడు

ఏ అంతర్జాతీయ అర్థికశాస్త్రవేత్తగనో, ఏ లార్డ్ బ్రేక్స్పీరుగనో, ఏ పైనాన్షియల్ మిష్టరుగానో యుంచ ముంచేవాడు. మానవుని భావౌన్నత్యం తెలిసికొనడం శక్త్ర దేవతలకేగాని మానవ ప్రపంచానికి కొన్నాళ్ళ సాధ్యంకాదు.

౮

కాంగ్రెసు సేవ

"పరిపాలనాదోషవపరిచ్ఛేదన మొన
ర్పంగ గాంధిమాట ఫిరంగిగుండు
రంధ్రాగ్రతాదాయ రంకులు వధియింప
బడ గాంధిమాట తుపాకిరవ్వ
హైందవ నిర్బంధనాదర్శనములఁగోయ
రహి గాంధిమాట వజ్రింపుతునక
భారతీయాసౌఖ్య వనవృక్షములఁ గొట్టు
టకు గాంధిమాట గొడ్డంటిదెబ్బ
దేశవిప్లవ శాసనాబ్ధిశతరణ
కరణతరణియె గాంధివాక్సరణి ధరణి
కలుషములకు తోట సౌఖ్యమ్ము కలుగుబాట
అభయములకోట గాంధిమహాత్ము మాట."

మొదటినుండీ యట్టిలోకోత్తరపురుషుని యడుగుజాడలలో నడచిన పట్టాభిభావమార్గ మింకొకవంక కెట్లుపోవును. ఆత డచంచలజాతీయవాది. ఆదినుండీ కాంగ్రెసుసభ్యత్వము ను స్వీకరించినాడు. మనదేశమంతటాయారాష్ట్రంబులలో ప్రతి ఏటా జరుగుతూ వచ్చిన దేశీయమహాసభలకు, కాంగ్రెసుసంఘసభలకు, కార్యనిర్వాహకవర్గసభలకు హాజరయ్యేవాడు. అక్కడ చేతులు నలుపుకుంటూ కూర్చోకుండా తానుకూడా సభాకార్యక్రమాల్లో భాగంపంచుకునేవాడు. అంతేకాదు. ఒక్కొక్కప్పుడు ప్రధానపాత్రనే ధరించేవాడు అవసరమువెంబడిని క్లిష్టపరిస్థితుల్లో తగినసలహాల నిచ్చేవాడు. ఆకారణంచే అనతికాలంలో మహామేధావంతుడనీ, దేశసేవకాగ్రగణ్యుడని రాజకార్యధురంధరుడని పేరుపొందాడు.

పట్టాభి ముఖ్యంగా నానసభలకు హాజరైనప్పుడు నాంధ్రరాష్ట్రవిషయకములైన సమస్యలుమీద దీక్షగా కృషిచేశాడు. నేనాంధ్రాభిమానిని అని నిరూపించాడు. కాంగ్రెసుసేవకు ప్రధానాంగములైనవి నిర్మాణకార్యక్రమము, అసహాయోద్యమము నని విశ్వసించి వాని నిర్వాహణమునకు యథాశక్తిగా పాటుపడ్డాడు. మహాత్ముని రసనాగ్రమునుండి వచ్చు నిగమములను సుగమములుగా విప్పి చెప్పగల భాష్యకారుడనీ, ఆతని ప్రవచనములకు రచనలకు వ్యాఖ్యాత అనీ మెప్పుపొందాడు.

ఒకప్పుడు కాంగ్రెసు చీలికలై వామపక్షము, కుడి పక్షమునని వేఱుపడిపోయి వామపక్షమువారు కాంగ్రెస్సు వాదులకు శాసనసభాప్రవేశ మనశ్యకర్తవ్యమని ఆందోళన మొదలెడితే కుడిపక్షంవారు కూడనున్నారు. ఆపరిస్థితుల్లో పట్టాభి కుడిపైవైపునే వుండి శాసనసభలలో మంత్రులకు రాజ్యాంగవిముక్తసంపూర్ణాధికారము, శాసనసభామోదితములైనచట్టములను గవర్నర్లు రద్దుపరచే యధికారం రద్దయి యవి యమలుజరిగే అధికారము లభించువరకు శాసనసభాప్రవేశ ప్రయత్నము వ్యర్థమని నిరుపయోగమని గుండెకొట్టుకొని వాదించి వద్దువద్దని ఢంకా బజాయించి చెప్పారు.

మంచివున్నచోటే చెడ్డావుంటుందికదండీ! అవి రెండూ కవలపిల్లలుగా! చూడండి గాంధీమహాత్మునికి మిత్రకోటిలోని వారంతా యీవిధంగా మొరపెడుతూంటే మహాత్మునికిబంధువర్గంలోనివారు గూడపుత్రాసీదార్లు అయిన రాజాజీప్రభృతులు పైశాసనసభా ప్రవేశ సమస్య రావడంతోటే చాటుచాటున, చంకలెగరేసి పదవీవ్యామోహ పాశబద్ధులవడంచేతో; రాజ్యాంగము ఘంటాపథంగా నడుస్తుంది. ఫరవాలేదని భ్రాంతిపడో యెన్నికలు రావడంతోటే దక్షతో అహోరాత్రాలు ప్రచారంచేసి తామూకూడ అభ్యర్థులుగా నిలబడి జయమంది శాసనసభ్యులై అంతఃపురం మంత్రులై యేం బావుకున్నారో, యెన్నితకమకలు, అవస్థలు పడ్డారో కళ్ళారాచూచాంగా!

అటుపిమ్మట వారంతటవారే మాకీపదవులొద్దు మొఱ్ఱో అని బయటపడ్డాక పట్టాభిగారి యభిప్రాయము సరియైనదే యని పెద్దలుగ్రహింపలేదా! పట్టాభిస్నేహితులు కొందరు నువ్వు కూడా శాసనసభకభ్యర్థిగా నిలబడమనిబోధించి నానాచివాట్లు తిన్నారట పట్టాభిచేత నిజమేనేమో?

నిర్మాణకార్యక్రమంలో నిర్మలవిశ్వాసం కలిగియున్న పట్టాభి అఖిలభారతచరకాసంఘసభ్యుడుగను, ఆంధ్రరాష్ట్ర చరకాధ్యక్షుడుగను ఉండి ఖద్దరు ఉత్పత్తికి, గ్రామపరిశ్రమల ప్రోత్సాహానికి తీవ్రమైన కృషిచేశాడు. అస్పృశ్యతానివారణ మంటే పట్టాభి కభిమానం మెండు. ఇది కాంగ్రెసుప్రణాళికలో చేరకుండానే విద్యార్థిదశలో గురుపాదులు సర్ ఆర్ వెంకట రత్నంనాయుడుగారి ఉపదేశప్రోత్సాహములవల్ల హరిజనసేవ నారంభించాడు. ఆ రోజుల్లో బందరువంటిపట్టంలో బ్రాహ్మణ గృహస్థుడైన పట్టాభి హరిజనులను తనయింటిసేవకులుగా నియమించి అస్పృశ్యతానివారణ కాదర్శకుడైనాడు.

౯

రాష్ట్రప్రబోధము.

"విద్యాభోజులు రాజరాజులు కవుల్
వీరవ్రతుల్ కృష్ణరా

బ్రౌనింగు దేశీయ సాంస్కృతిక పిదుగుల పెట్టుక ... (verse, first line poorly legible)

తాంధ్రింగ మోహాంధమై

అద్యార్భమహోద్యంబునకు రా

దచ్చోట నిస్తేజమై

విద్యార్థిప్రభ యస్తమించెనని యు

క్త్యన్నింద పాలౌదు కే?"

ఆహా! మూడుకోట్లమంది సుపుత్రులం గన్న యాంధ్ర మాత యెందులకో కన్నీరిడుచున్నది. ఎందులకో యననేల? తోడికాంత లందరుస్వతంత్ర భూషణాంబరధారిణులై ప్రత్యేకరాష్ట్ర వైభవానువిలసితలై కళ్ళు ఫెళ్ళు మనుచుండ మనతల్లి కిది తలవంపుగాదా? అంధ్రపుత్రులు నిర్వీర్యులా? తోడి వారలకు ఏవిషయంబునను దీటులేకాని దీనులు కారుగదా? తమమాతృమూర్తి దీనత నడంపలేరా?

పట్టాభి నిలువునా ఆంధ్రుడే. ఆరూపములో ఆవేశములో, అభిభాషణములో, అభిప్రాయాలలో, అభిమానంలో, అదీ ఇదీ అననేల అన్నిటిలోను ఆంధ్రత్వంతొలుకాడుతూ వుంటుంది. ఎన్నిదేశాలో మనతో సమానప్రతిపత్తి లేనివి ప్రత్యేక రాష్ట్రాలు సంపాయించుకున్నాయి. అయితే దేశాన్నంతనీ భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రపద్ధతిని విభజన చెయ్యందే ఆయా రాష్ట్రములు ఆర్థికంగాను, వైజ్ఞానికంగాను, ఆధ్యాత్మికంగాను,

బలవత్తరంగాను వృద్ధిపొందజాలవనే అభిప్రాయము విశ్వాసముగల పట్టాభి ఆయుద్దేశాన్ని మనసులో బెట్టుకొని 1911 - 1912మధ్యలో అనగా యిప్పటి కించుమించుగా ముప్పదిరెండేండ్ల క్రిందట ప్రత్యేకాంధ్ర రాష్ట్రముయొక్క అవశ్యకతనునిరూపిస్తు ఆంధ్రరాష్ట్రము అవసరమా కాదా (Anpdra Proviuse for against)అనే గ్రంథం విశ్వసనీయములైన ప్రమాణాలతో వ్రాశాడు.

మన దేశంలోని ఆంధ్రనాయకులు చాలామంది సమయానుకూలముగా అవసరం వచ్చినప్పుడు ప్రత్యేకరాష్ట్ర నిర్మాణావశ్యకతనుగూర్చి యనేకవిధములుగా ప్రబోధంచేస్తూనేవున్నారు. ఈముప్పదియైదేండ్లనుండీ కాని అదెందుచేతనో మందుతిన్న పామల్లా మందకొడిగానే వుందిగాని రెచ్చిల్ల లేదు. మన దేశంలో కాంగ్రెసువారు మంత్రిపదవులను స్వీకరించిన తర్వాత ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణావశ్యకత విషయమై శాసనసభలోనొకతీర్మానంచేశారు. అది గవర్నరు సమ్ముఖాన్నిజరిగింది. శ్రీ మద్రాసుగవర్నరుకూడా సుముఖంగానే వున్నాడు. అది ఫలితంలోకివచ్చేసరికి గొడ్డుగేది ఐపోయింది. దీనికి కారణం అరవల అడ్డుకో లంటున్నారు. నిజానికదికూడా ఆలోచించవలసిందే ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రమేర్పడితే యిప్పుడు ఆంధ్రదేశాదాయంలోంచి తమిళ దేశానికి ఖర్చుపెట్టే నాలుగో వంతు సున్నయిపోతుంది. పైగా చాలామంది అరవవాళ్ళ

కుద్యోగాలు లభింపవు. ఇలాంటినష్టాలు ఎన్నో వున్నాయి. ఈ విషయంలో అప్పటి కాంగ్రెసుప్రధానమంత్రియైన రాజగోపాలాచారిగారు 'ఏదో కుమ్మక్కు చేశాడని ఆంధ్రుల్లో చాలా మందికి అనుమానం వుంది. రాజగోపాలాచారిగారని నిర్ధారణగా చెప్పలేముగాని మొత్తానికెవరో తమిళనాయకులే అయియుంటారు. సందేహం లేదు.

ఆంధ్రరాష్ట్రమునకు తగిలే యీయడ్డుకోలు ఒక్క తమిళులమీదకే తోసెయ్యడంకూడా న్యాయంకాదు. మన తెలుగువారిలోగూడా చాలామంది పదవీవ్యామోహపాశబద్ధులై పదవులు ప్రాప్తించగానే ఆంధ్రరాష్ట్రప్రబోధాగ్నిమీద నీళ్ళు చల్లుతూవచ్చారు. ఏనోళ్ళతో కావాలని డబ్బావాయించారో ఆనోళ్ళతోనే కొన్నిచోట్ల వ్యతిరేకులుగాను, కొన్నిచోట్ల మౌనులుగాను ఉంటూవచ్చారు. పట్టాభిమాత్రం ఆయన భావాలనిమార్చుకోలేదుగాని భీమాకంపెనీవగైరా సంస్థల ప్రచారంమీద బడిపోయి తగినసమయంలో దీనివంక చూడలేదు. ఇతను కొంతకాలం ఆంధ్రరాష్ట్రసంఘానికి అధ్యక్షుడుగా వుండి మిగుల నేర్పుతో రాష్ట్రవ్యవహారాలు చక్కబెడుతూ వచ్చాడు.

ప్రథమాంధ్రమహాసభ గుంటూరుజిల్లాయందలి బాపట్లపురమున జరిగింది. ఆసభకు కీ. శే. బయ్యా నరసింహేశ్వర

శర్మగారు అధ్యక్షుడుగావుండి బహుశ్రద్ధగా కార్యక్రమం నడిపి యేవో తీర్మానాలు చేసారు. అప్పటినుంచి యేటేటా జరుగుతూవచ్చిన ఆంధ్రరాష్ట్రమంగలి వేర్వేరుసభలకు హాజరయ్యేవాడు పట్టాభి అతడెక్కడికి వెళ్ళినా గోళ్ళుగిల్లుకుంటూ కూర్చోడు. ఏదో ఒకపనిచేస్తూనేవుంటాడు. అక్కడ ఆంధ్రమహాసభలలో జరిగే కార్యక్రమంలో నాయకత్వం వహించి పనిచేస్తూ వచ్చాడు. దీనివలన పట్టాభికి ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రమంటె యెంత వాంఛవుందోచూడండి 1928 సత్సరములో ఏర్పడిన భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రవిభజనసంఘాని కధ్యక్షుడుగా వుండి మనరాష్ట్రోద్యమానికి బలం చేకూర్చుతో వచ్చాడు.

అయితేనేమి ముప్పదిసంవత్సరాలనుండి ప్రయత్నం చేస్తూన్న ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రసమస్య చల్లబడిపోయింది. అంతట్లోకే విజయనగరం కుమారరాజావారును ప్రస్తుతం సంయుక్త రాష్ట్రాల శాసనసభాసభ్యులును, వారణాసీనగరపరిపాలకులును ఆంధ్రాభిమానులు నైన సర్. విజయాగారు ఆంధ్రరాష్ట్రసంఘాధ్యక్షులై యీనాలుగేండ్లలోను ఆంధ్రదేశమంతా పర్యటనం చేసి ఆంధ్రులలో రాష్ట్రవాంఛను ఇబ్బడి చేయగలిగినారు. త్వరితకాలంలోనే ప్రత్యేకరాష్ట్రసిద్ధి కలుగబోతుందనే ఆశాశేఖలు ఆమహాశయుని ప్రచారఫలితములుగా కనిపిస్తున్నాయి. ఇంతకీ ఆంధ్రుల అదృష్టం ఎలావుందో?

ఉపసంహారము.

పట్టాభిగారివద్ద లోగడ చెప్పబడిన ప్రజ్ఞలేగాక మఱొక్క విశేషగుణంకూడా ఆయనలో మూర్తీభవించి ఉంది. ఈ కాలంలో ఒక్క మహాలోభులకేతక్క తక్కినవా రెవ్వరూ దాన్ని చేపట్టరు. అంతమాత్రంచేత పట్టాభిగారు లోభి యని శంకించడానికూ్కడా వీలు లేదు. పట్టాభిగారి పొదుపరితనానికి లోభుల పొదుపరితనానికి హాస్తిమశకాంతరం తేడావుంటుంది. లోభులు వాళ్ళు తినరు. ఒకళ్ళకి పెట్టరు. తినేవాళ్ళనిచూస్తే వాళ్ళకి తల తిరుగుతుంది. ఇతరులకు పెట్టేవాళ్ళని చూస్తే ఒడలు కంపర మెత్తుతుంది. పట్టాభిపొదుపు అలాటిది గాదు. దానిలో కూడా విజ్ఞానము ప్రతిభా ఉంది. అయితే యీకాలములో దూబరాఖర్చులు చేసేవారూ, బడాయికోరులూ, దివాలాపాచ్చాలూ దాన్ని విపరీతభావంతోను, యీసడింపుతోను, ఆయన్ను లోభి అనుకోవలసిందేగాని ప్రపంచజ్ఞానం సంసార లక్షణాలు కలవా డెవ్వడూ అనడు. అనలేడు. ఒకవేళ అన్నాడా వాడు శుద్ధమూర్ఖుడు.

పట్టాభి పొదుపరి అనకుండా వుండలేము. ఆపొదుపులోనూ గూడా యెంతచమత్కారమో, ఎంతసహనమో,ఎంత విజ్ఞాన మున్నదో యోచించండి. ఆయనకు నిష్ప్రయోజన మైనవస్తు వేదీవుండదు. ఏవస్తువు నెన్నివిధాలుగా ఉపయోగించు

కోవచ్చునో ఆనేర్పు అతని కలవడింది. ఇతరులకది అలవడడం కష్టసాధ్యం ఆయన యేదేనా సభకు వెళ్ళి అచ్చటజరిగే వాద ప్రతివాదముల నాలకిస్తూ యందలి ముఖ్యవిషయాలను తన చేతులోవున్న వార్తాపత్రిక అంచులమీద రెండువైపుల ఖాళీ స్థలంలో వ్రాస్తాడు. తాను హోటలునుంచి తెప్పించుకొన్న ఇడ్లీపొట్లలానికిచుట్టిన దారమును జాగ్రత్తగావిప్పివేసి కాకితాలు కట్టుకోవడాని కొకచోట జాగ్రత్త పెడతాడు పొట్లం కట్టేసే కాకితాన్ని జిడ్డుచేతులు తుడుచుకునేందుకు ఒకచోట నిక్షేపం చేయిస్తాడు. పొట్లం తామరాకును దొడ్డిలో తొట్టిలో నిల్వచేయించి వాటిని, జిడ్డు తుడిచిన కాగితాలను గుర్రానికి గుగ్గిళ్ళుడకేసే పొయికింద మంటకుపయోగింప చేస్తుంటాడు. ఆయనకు వచ్చిన పోస్టుకవర్లను విడదీసి బజారుబిల్లులకుపయోగిస్తాడు.

అయితే పట్టాభి మొదటినుంచీ కష్టముల కలవాటు పడినవాడూ మితవ్యయంతో జీవయాత్రనుసాగించుటకలవాటు పడినవాడు అనడంచేత ఆఅభ్యాసమాతనికైశ్వర్యవంతుడైనా సహజస్వభావం కావడంచేత విడువలేదు. విడువ నవసరమూ లేదు. ఇదంతా యెందుకు? కోట్లాది అర్బుదాది రాబడి వచ్చే ప్రభుత్వంవారు యుద్ధపరిస్థితులవల్ల వస్తువులన్ని కరవైపోయిన తర్వాత సినీమాలద్వారా వార్తాపత్రికల్లోనూ పట్టాభిగారి మార్గాన్నే మరొకవిధంగా ప్రచారం సాగించడం లేదా?

ఆదినుంచి అంతంవరకు కాంగ్రెసు 'నోఛేంజ్ పార్టీ'లోనే యుంటూన్న పట్టాభిగారు పలువిధంబులైన సంస్థలలో తలమూర్చి వుండికూడా సమయంవచ్చినపుడు త్యాగం చూపించడం మాన లేదు. వెనుక సత్యాగ్రహోద్యమం మహాత్ముడారంభింపగానే బందరుపట్టణంలోనుంచి రంజవేసిన త్యాగవాసమరంలో దూకినవాడు పట్టాభి. 1942 ఆగస్టులో కాంగ్రెసుమహాసభ చేసిన తీర్మానాన్ని అనుసరించి ప్రభుత్వంవారు గాంధీప్రభృతులను నిర్బంధంలో వుంచినట్లుగానే ఆంధ్రనాయకమణియైన పట్టాభిని కూడా వుంచారు. దేశస్వాతంత్ర్యసమరయోధులకు కారాగారవాసము కష్టానుభవమూ యెప్పుడూ తప్పవుగదా?

పట్టాభిగారి మేధాసంపత్తి, సమయజ్ఞత, విషయవివేచనా సామర్థ్యము, రచనాకౌశలము, వాక్పటిమ, విమర్శనానైపుణి అఖిలభారతమహానాయకునిగా చేసినవి అనుకోవాలి. ఆయన కున్న విజ్ఞానానికి, వైదుష్యమునకు, ఉత్సాహానికి, నిర్మాగమాటానికి, ధైర్యానికి అతడు ఇంగ్లాండు అమెరికా మొదలయిన విదేశాలకు వెళ్ళి, హిందూదేశస్వాతంత్ర్యమును గూర్చి హిందూదేశ స్థితిగతులను గూర్చి యక్కడ ప్రచారం సాగించియుంటే అంతర్జాతీయప్రఖ్యాత యశోవిశాలురైన మనదేశ నాయకులలో గొంపరివలెనే ప్రఖ్యాతినొంది భారతదేశము యొక్క కీర్తిప్రతిష్ఠలను ఖండఖండాతరాల్లో చిరస్థాయిగా ఉండేటట్టు చేయగలిగేవాడు. ఆయన కట్టి అభిలాష లేకపోయింది. అదిభారతీయుల దురదృష్టమే అనాలి.

ఈవిధంబుగా నమోఘమైన దేశసేవజేసి దేశసేవకాగ్రి గణ్యుడని, ఆంధ్రనాయకుడని, మహామేధావి యనిపేరొందిన పట్టాభివంటి విజ్ఞానవంతునకు ఆంధ్రుడు కావడంచేత .కాబోలు దేశీయమహాసభాధ్యక్షపీఠము అలంకరించే యోగ్యత లేక పోయింది. 1939 లోఅట్టిఅవకాశం వచ్చినప్పుడు పట్టాభిని పెద్దలంతానిలబెడితే దేశదౌర్భాగ్యంవల్ల కాంగ్రెసులో చీలి కలువచ్చి వంగదేశీయుడైన సుభాసుబోసును ఎదురుగానిలబెట్టి కుట్రలు పన్ని గెలిపించి గద్దెనెక్కించారు. పట్టాభి అప్పటికీ యిప్పటికీ నికార్సయిన దేశసేవకుడే ...

అఖిలవిజ్ఞానసంపన్న సమధికుండు
తెనుగువిజ్ఞానదీప్తికి దీటురాయి
తెనుగు తేజంబు నల్దెసల్ తేజరిల్ల
దివిటివేసిన పట్టాభిదివ్యమూర్తి.

స ం పూ ర్ణ ము.

శ్రీశారదాముద్రణాలయము, భట్నవిల్లి యి. జి. 81.
పునర్ముద్రణము, ప్రతులు: 1000.